

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα Κώστα Μόντη

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα

Κώστα Μόντη

Βιβλίο Εκπαιδευτικού

Έρευνα - Συγγραφή
Ευαγγελία Ζαβρίδου, *Φιλολόγος*

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Κώστα Μόντη, *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα*

Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Β' Γυμνασίου

Έρευνα - Συγγραφή

Ευαγγελία Ζαβρίδου, *Φιλολόγος*

Εποπεία – Επιμέλεια κειμένου

Λουκία Χατζημηχαήλ, *Επιθεωρήτρια Φιλολογικών Μαθημάτων*

Φιλοτέγηση εξωφύλλου

Χρύσης Σιαμμάς, *Λειτουργός ΥΑΠ*

Ηλεκτρονική Σελίδωση

Μαρίνα Αστρα Ιωάννου, *Λειτουργός ΥΑΠ*

Θεόδωρος Κακουλλής, *Λειτουργός ΥΑΠ*

Συντονισμός έκδοσης

Μαρίνα Αστρα Ιωάννου, *Λειτουργός ΥΑΠ*

Γενικός Συντονισμός

Χρίστος Παρπούνας, *Συντονιστής ΥΑΠ*

Ευχαριστούμε την κυρία Στάλω Μόντη-Πουαγκαρέ για την ευγενική παραχώρηση του φωτογραφικού υλικού από το αρχείο του πατέρα της.

Ευχαριστούμε τον ζωγράφο Γιώργο Γαβριήλ, Επιθεωρητή Τέχνης στο Υ.Π.Π. για την ευγενική παραχώρηση των έργων του.

ISBN σειράς: 978-9963-0-4537-2

ISBN: 978-9963-0-4538-9

Εκτύπωση: Κώνος Λτδ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με ιδιαίτερη χαρά προλογίζω το υποστηρικτικό υλικό για το έργο *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα* του Κώστα Μόντη, που παραδίδεται στους φιλολόγους για αξιοποίησή του στη διδακτική πράξη.

Τη χρονιά αυτή ολοκληρώνεται η προσπάθεια για ανανέωση όλων των λογοτεχνικών βιβλίων που διδάσκονται στη Μέση Εκπαίδευση, ανανέωση που ξεκίνησε από την προηγούμενη χρονιά με την εισαγωγή του *Διπλού Βιβλίου* στη διδακτέα ύλη της Γ' Λυκείου.

Η ετοιμασία του εγχειριδίου για το εν λόγω βιβλίο εντάσσεται στο πλαίσιο της πάγιας πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού να διευκολύνει τους εκπαιδευτικούς στο διδακτικό τους έργο. Συγχαίρω θερμά τους συντελεστές που εργάστηκαν για την παραγωγή του: την Επιθεωρήτρια Φιλολογικών Μαθημάτων κ. Λουκία Χατζημχαήλ που είχε την εποπτεία του υλικού και τη φιλόλογο κ. Ευαγγελία Ζαβρίδου για τη συγγραφή του.

Δρ Ζήνα Πουλλή
Διευθύντρια Μέσης Εκπαίδευσης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλίο του εκπαιδευτικού για το μυθιστόρημα του Κώστα Μόντη «Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα» μπορεί να αποτελέσει μια αφετηρία για την ερμηνευτική και διδακτική προσέγγιση του πρώτου μυθιστορήματος του Κύπριου λογοτέχνη.

Το εγχειρίδιο αποτελείται από δύο μέρη. Στο Μέρος Α' παρατίθενται στοιχεία που υποβοηθούν την ερμηνευτική ανάγνωση του έργου, παρουσιάζεται το περιεχόμενο, φωτίζονται τα πρόσωπά του και σχολιάζεται η τεχνική του μυθιστορήματος με βάση και άλλες μελέτες. Το Μέρος Β' προορίζεται να συνεισφέρει στη διδακτική προσέγγιση του έργου. Σ' αυτό δίνονται πληροφορίες για το συγγραφέα και το συνολικό του έργο. Παρατίθενται επίσης στοιχεία που προσφέρονται για αξιοποίηση κατά τη διδασκαλία και ενδεικτικές ερωτήσεις που μπορούν να ανατεθούν στους μαθητές. Ακόμη δίνονται ποιητικά κείμενα του Κώστα Μόντη, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν το έναυσμα για δημιουργικές εργασίες ή τεκμηρίωση των παρατηρήσεων των μαθητών.

Η προσπάθεια για τη συγγραφή του εγχειρίδιου δε φιλοδοξεί να εξαντλήσει την ερμηνευτική ανάλυση του μυθιστορήματος *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα* ούτε να προτείνει μια υποδειγματική διδακτική προσέγγιση. Είναι ένα βοήθημα για τον καθηγητή και ο διδάσκων μπορεί και πρέπει να αξιοποιήσει τις πληροφορίες και τις προτάσεις που αυτό περιέχει με βάση τη δική του πρωτοβουλία. Σκοπός θα πρέπει να είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές με τον κόσμο του μυθιστορήματος του Κώστα Μόντη αλλά και να απολαύσουν τη λογοτεχνική ανάγνωση.

Ευαγγελία Ζαβρίδου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
-----------------	----

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

1. Το περιεχόμενο	12
2. Η τεχνική	14
3. Η αφηγηματική τεχνική και η γλώσσα του έργου	17
4. Βασικά πρόσωπα του έργου	20
5. Το έργο ως φιλοσοφία ζωής	24

ΜΕΡΟΣ Β΄ ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

1. Γενικοί διδακτικοί στόχοι	29
2. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι	29
3. Ενδεικτική κατανομή διδακτικού χρόνου	30
4. Βιογραφικά στοιχεία για τον Κώστα Μόντη	31
5. Το έργο και η ποίηση	33
6. Επισημάνσεις για το έργο	35
7. Ενδεικτικές εργασίες για μικρές μελέτες- έρευνες	38
8. Ενδεικτικές ερωτήσεις	39
9. Ποήματα του Κώστα Μόντη	53

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	55
---------------------	----

ΜΕΡΟΣ

Α'

**ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο έργο *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα* ο Μόντης ζωντανεύει τον κόσμο της Κύπρου, γίνεται ο τραγουδοποιός του νησιού και των ανθρώπων του. Αντιμετωπίζει την κυπριακή γη ως γη του μόχθου και της χαράς, ευλογημένη από το Θεό και συνάμα ποτισμένη δάκρυ από την ιστορία της. Το μυθιστόρημα αυτό αποτελεί το όνειρο, τη μαγεία, την ανάμνηση των παιδικών χρόνων, το αχνό φως των παραμυθιών και των διηγήσεων. Ο συγγραφέας συνθέτει τον κόσμο του βιβλίου ως ένα οδυνηρό σκάλισμα άλλοτε στη στάχτη των παιδικών βιωμάτων και άλλοτε στη γαλήνη ενός πιο μακρινού κόσμου διηγήσεων. Ο Μόντης καταγράφει στοιχεία για την Κύπρο, τη ζωή και τα βάσανά της, σε ένα μυθιστόρημα με ευδιάκριτα ηθογραφικά στοιχεία.

Όπως αναφέρεται στο οπισθόφυλλο του βιβλίου:

«Στον "Αφέντη Μπατίστα" αναμειγνύονται αφ' ενός παιδικές και νεανικές αναμνήσεις του συγγραφέα με γενικότερες αναφορές και προεκτάσεις σε μια ενδιαφέρουσα για ολόκληρο τον Ελληνισμό ιστορική περίοδο στην Κύπρο κι αφ' ετέρου θρύλοι και παραδόσεις του νησιού, αφηγήσεις και λαϊκά θυμοσοφικά ανέκδοτα κάτω από ένα σύγχρονο πρίσμα πυρακτωμένο από τις φοβερές εμπειρίες της Τουρκικής εισβολής»¹.

1. Κ. Μόντης, *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα*, Εκδ. Feather Star Publishing, 2008 (οπισθόφυλλο)

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

Το πρώτο μυθιστόρημα του Κώστα Μόντη είναι ένα έργο, το οποίο μετά την πρώτη ανάγνωση, φαίνεται σχεδόν απλοϊκό όσον αφορά τη θεματική του, αφού εμπεριέχει τις εμπειρίες και τα βιώματα ενός παιδιού, που ζωντανεύουν μέσα από τη μνήμη του ώριμου πια αφηγητή. Είναι δοσμένα μέσα από μια σύγχρονη προοπτική, μπλεγμένα με τα ιστορικά βιώματα του τόπου, τους θρύλους και τις παραδόσεις του. Σε ένα δεύτερο επίπεδο βρίσκονται οι θεωρητικές τοποθετήσεις και οι προβληματισμοί του συγγραφέα. Παραμένει όμως ένα πεζογράφημα, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί άρτιο και ισορροπεί ανάμεσα στον παραδοσιακό τρόπο γραφής και στο μοντερνισμό. Αποτελεί μια γοητευτική αφήγηση, ένα δυνατό ποιητικό λόγο, που οριοθετεί ένα δικό του κόσμο.

1. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Το μυθιστόρημα χωρίζεται σε δύο μεγάλες ενότητες, που τις χωρίζει ένα τεράστιο χρονικό κενό και είναι χαλαρά συνδεδεμένες μεταξύ τους, σε βαθμό που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ένα «διπλό βιβλίο».² Στο πρώτο μέρος μας μεταφέρει στη Λάρνακα του 1920, όπου κυριαρχούν οι διηγήσεις της γιαγιάς και οι τραυματικές πολλές φορές μνήμες του αφηγητή από την παιδική του ηλικία. Τον συναντούμε σε ηλικία τεσσάρων χρόνων να ανακαλύπτει τα δυσδιάκριτα πολλές φορές όρια ανάμεσα στον κόσμο της πραγματικότητας και της φαντασίας. Το βιβλίο ξεκινά με τις πρώτες παιδικές του αναμνήσεις, από τη γιαγιά και τις ιστορίες της, που μοιάζουν με παραμύθια και που περιστρέφονται κυρίως γύρω από ένα πρόγονό της, τον Αφέντη Μπατίστα, έναν πλούσιο γαιοκτήμονα, άρχοντα της περιοχής της Αμμοχώστου. Δίνονται παράλληλα διάφορα επεισόδια, όπως το ειδύλλιο των γονιών του, οι παιδικές

2. Μαρία Ηροδότου, «Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα του Κώστα Μόντη: Ένα διπλό βιβλίο», *Ακμή* 20 (Φθινόπωρο 1994), σσ. 501 – 508.

εμπειρίες του αφηγητή, το δράμα των προσφύγων της Μικρασίας και άλλα περιστατικά με απλοϊκούς ή καλύτερα «αγαθούς» ήρωες. Οι διηγήσεις αυτές δίνουν στη συνέχεια τη σκυτάλη στις αφηγήσεις του πατέρα από τη δική του ζωή ως δασοφύλακα και ως εθελοντή στον αγγλικό στρατό στην Αφρική, όπως επίσης και σε περιστατικά από την απλή καθημερινότητα της οικογένειας του αφηγητή. Στην ενότητα αυτή ο συγγραφέας αφιερώνει μεγάλο μέρος στο οικογενειακό του δράμα, στο θάνατο της γιαγιάς, των δυο αδελφιών του και της μητέρας του. Οι αλληπάλληλοι θάνατοι συνθέτουν μια οικογενειακή τραγωδία, η οποία σημαδεύει το παιδί - αφηγητή.

Στο δεύτερο μέρος ο συγγραφέας αναλαμβάνει το ρόλο του ερευνητή - ιστοριοδίφη, που, ερευνώντας βιβλιοθήκες και προφορικές πηγές, επιχειρεί να ψηλαφήσει τις γενεαλογικές ρίζες του και να σκιαγραφήσει τη μακρινή και θολή μορφή του Βενετού προπάππου του, του αφέντη Μπατίστα (Τουρκομπατίστα) και της οικογένειάς του, με κυρίαρχη μορφή αυτή του γιου του Αντωνέλλου. Η διήγηση αρχίζει με τα γεγονότα που ανάγονται στην εποχή κατά την οποία η φραγκοκρατούμενη Αμμώχωστος πολιορκείται από τους Τούρκους (1570). Οι Μπατισταίοι, μια οικογένεια της Αμμώχωστου, διασκορπίζονται στο εσωτερικό του νησιού και ο συγγραφέας, αφήνοντας ένα κενό περίπου εκατό χρόνων, οδηγείται στην ιστορία της οικογένειας του μακρινού προγόνου και της οικογένειάς του. Η διήγηση μεταφέρεται στα Κρασοχώρια του Τροόδου γύρω στα 1700. Παρόλο που βρισκόμαστε στην πρώιμη και μέση Τουρκοκρατία, υπάρχουν αναχρονισμοί και προδρομικές διηγήσεις που αναφέρονται στην κυπριακή ιστορία, τους θρύλους και τις παραδόσεις του τόπου. Ο Μπατίστας, παντρεμένος με Ελληνίδα του νησιού, πλούσιος, δυνατός και σεβαστός άρχοντας της περιοχής, σε κάποιο στάδιο αποφασίζει να τουρκέψει, προκαλώντας αναστάτωση στους κατοίκους της περιοχής. Οι λόγοι γι' αυτή την απόφαση δεν εκφράζονται με σαφήνεια αλλά υπονοείται ότι συνδέονται με την ειρηνική διαβίωση, όχι μόνο της οικογένειάς του αλλά και των κατοίκων της περιοχής. Ο ωραίος και γενναίος Αντωνέλλος διαψεύδει με τη συμπεριφορά του ένα τέτοιο τούρκεμα, μέσα από τις αντιρροήσεις τις δικές του και της υπάκουης μητέρας του. Μετά την επάνοδο στο χριστιανισμό και το θάνατο του πατέρα του, φεύγει

κυνηγημένος από το νησί με τη Βενετσιάνα γυναίκα του και το παιδί του.

2. Η ΤΕΧΝΙΚΗ

«Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα» είναι μυθιστόρημα με αυτοβιογραφική και ιστορική βάση, το οποίο δεν έχει ανεπτυγμένη ή ενιαία πλοκή και δράση. Αποτελεί την αναζήτηση της ιστορίας και της γενεαλογίας της οικογένειας Μπατίστα, η οποία διακόπτεται από πλέγματα μεταδιηγήσεων ή εγκιβωτισμένων διηγήσεων.³ Ο Μόντης επιχειρεί άλματα στο χρόνο και διακόπτει την ευθύγραμμη πορεία της αφήγησης, παρεμβάλλοντας άλλες εξιστορήσεις. Πολλές φορές οι διηγήσεις από το χώρο του θρύλου και της παράδοσης συμπλέουν αλλά και συγκρούονται με τα πορίσματα της ιστορικής έρευνας.

Μελετώντας λοιπόν τη συγγραφική τέχνη του μυθιστορήματος μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο τίτλος υπονοεί την τεχνική που ακολουθεί ο Μόντης στο έργο. Σ' αυτό θα συνθέσει ένα μυθιστόρημα με μια κυρίαρχη μορφή, όπως είναι αυτή του Μπατίστα, αλλά και με «άλλα», που μπορούν να εξεταστούν τόσο αυτόνομα όσο και ως μέρη ενός όλου. Ο Μόντης ο ίδιος ξεκαθαρίζει στην αρχή του βιβλίου του ότι:

«Αν και μπορεί να μην είναι το κεντρικό πρόσωπο της αφήγησης ο αφέντης Μπατίστας- ούτε ξέρω πια αν υπάρχει κεντρικό πρόσωπο- αν και μπορεί καθώς τον έψαχνα άλλα ν' ανασυρόντουσαν, όπως πάμε να πάρουμε ένα κεράσι και σηκώνονται μαζί τον άλλα δέκα, αν και μπορεί ακριβώς τ' άλλα π' ανασυρόντουσαν νάψαχνα, αν και μπορεί τ' άλλα νάταν τα σημαντικά κι ο αφέντης Μπατίστας νάταν απλώς προκάλυμμα, δικό μου ή δεν ξέρω ποιου, εν πάση πε-

3. Λευτέρης Παπαλεοντίου, «Κώστα Μόντης: Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα. Μια ανάγνωση» *Νέα εποχή* 5- 6/222- 223 (1993), σσ. 17- 23.

*ριπώσει αυτός, τουλάχιστο φαινομενικά, κίνησε πρώτος, και μάλιστα με τόση επιμονή, τη μπάλλα».*⁴

Έτσι ο ίδιος ο συγγραφέας δίνει στο πιο πάνω απόσπασμα έναν προβληματισμό για τη διαδικασία της συγγραφής, δηλαδή ένα στοιχείο νεοτερικής λογοτεχνίας. Ομολογεί ότι προσπαθεί να συλλάβει το νήμα της αφήγησης και να το οδηγήσει σε μια ευθύγραμμη πορεία αλλά παρεμβαίνουν με δύναμη και ορμή «τ' άλλα». Ως αρχικό πυρήνα του έργου ορίζει, ο ίδιος ο συγγραφέας, τις διηγήσεις της γιαγιάς. Η μορφή της γιαγιάς όμως σιγά σιγά απομακρύνεται και παίρνει μυθικές διαστάσεις, αφήνοντας το ρόλο της μυθοπλασίας στον ώμο του συγγραφέα:

*«Οι αφηγήσεις της γιαγιάς έπαιρναν καθώς μεγάλωνα άλλες διαστάσεις μέσα μου, έπαιναν ναν' πυρήνες και κονκούντσια, βλάσταιναν, διευρυνόντουσαν από μόνες τους, συμπληρωνόντουσαν από μόνες τους, ερμηνευόντουσαν από μόνες τους και τέτοιες θα προσπαθήσω να τις δώσω».*⁵

Ένα άλλο στοιχείο σχετικά με τον τρόπο συγγραφής του μυθιστορήματος, που αναφέρει ο ίδιος ο συγγραφέας, είναι η συνεχής αναζήτηση συνοχής και ενός συνεκτικού κρίκου. Επίσης αναφέρονται η συνεχής αναδρομή στις σημειώσεις, οι αναθεωρήσεις και οι διορθώσεις των σημειώσεων. Το ίδιο το έργο αποκαλύπτει τη διαδικασία σύλληψης του θέματος από το δημιουργό και τη μετάπλάσή του σε δημίουργημα μέσα από το σμίλημα της πέννας του. Είναι οι απόψεις του Μόντη για την τέχνη της λογοτεχνίας ως ένα βήμα πιο πέρα από την ιστορία και τη μνήμη:

«Μάζενα, λοιπόν, τις ιστορίες της απ' όλες τις γωνιές της μνήμης, τις κύταξα με καινούργιο βλέμμα, τις μελετούσα. Έπειτα άρχιζα να ερευνώ. Κυνήγησα ονόματα πίσω στις ρίζες τους, κυνήγησα περιστατικά στα χείλη γριών και γέρων, αναδίφησα ιστορικές και χρονογραφικές μελέτες, αρχεία, ταξιδιωτικές εντυπώσεις να συ-

4. Κ. Μόντης, *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα*, Εκδ. Feather Star Publishing, 2008, σ.1.

5. Ό.π., σ.7.

ναρμολογήσω τον αφέντη Μπατίστα που με βασάνιζε τόσα χρόνια, να τον απλώσω στο χαρτί να ησυχάσω.»⁶

Συγκεκριμένα για το μυθιστόρημα ο ίδιος γράφει:

«Το μυθιστόρημα, μούπε, επιτρέπει τις αποκεντρώσεις για να διευρυνθή και ν' αγκαλιάση τον περίγυρο και να γίνη πολυπρόσωπο και να φωτίση τις διασυνδέσεις της ζωής. Το μυθιστόρημα δεν είναι δήγημα που απομονώνει και κυτά με το μικροσκόπιο. Έτσι όσα περιφερειακά κι απογυριστικά έγγραφα μπορούσαν να παραμείνουν κ' επιπροσθέτως απ' εδώ και πέρα είχα κάθε ευχέρεια να παρεκβαίνω και να παρεμβάλλω...»⁷.

Η διαδικασία που ακολουθείται από το συγγραφέα στο μυθιστόρημά του είναι αντιθετική. Μυθοποιεί στο πρώτο μέρος το πρόσωπο του προγόνου μέσα από τις διηγήσεις της γιαγιάς, δουλεύοντάς τις με τη φαντασία ενός παιδιού. Στο δεύτερο μέρος ακολουθεί την αντίθετη πορεία, την απομυθοποίηση, αφού στη συνέχεια μέσα από την έρευνα σκιαγραφείται ένα υπαρκτό ιστορικό πρόσωπο. Μέσα από τη διαδικασία αυτή διαγράφεται παράλληλα και η ιστορία του τόπου.

Γενικότερα λοιπόν μπορεί να αποδειχτεί ότι το έργο συνδυάζει στοιχεία του συμβατικού αλλά και του μοντέρνου μυθιστορήματος. Στα πρώτα μπορούν να ενταχθούν η πλοκή και η ενιαία, από χρονική άποψη, αφηγηματική εξέλιξη. Υπάρχει μια βασική ιστορία, που εξελίσσεται κανονικά στην καθεμιά από τις δύο ενότητες. Ο μύθος όμως διασπάται ανάμεσα στις δύο ενότητες, με αποτέλεσμα να υπάρχει ενιαία πλοκή σε καθεμιά ενότητα αλλά όχι στο μυθιστόρημα ως σύνολο. Παράλληλα ο Μόντης δεν καταργεί τον εξωτερικό χρόνο και τη λογική σειρά στην εξέλιξη των γεγονότων και έτσι δεν καταλήγει στο μοντερνισμό. Όσον αφορά την παρουσίαση των χαρακτήρων, ο Μόντης περιγράφει κυρίως εξωτερικές καταστάσεις με αρκετές λεπτομέρειες, αλλά ελαχιστοποιεί την εν-

6. Ό.π., σ.97.

7. Ό.π., σ.98

δοσκόπηση, την εξωτερίκευση εσωτερικών, ψυχολογικών καταστάσεων των προσώπων, κάτι που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα το μοντέρνο μυθιστόρημα.

Μια χαρακτηριστική ιδιαιτερότητα της γραφής του Μόντη είναι η τεχνική των παρενθέσεων. Πολλές φορές περιέχουν παρεκβάσεις, όπως μια ιστορία ή ένα ανέκδοτο που δίνουν τον τόνο του προφορικού λόγου. Ο Παπαλεοντίου⁸ χαρακτηρίζει τις 182 παρενθέσεις του μυθιστορήματος «*καίρια λειτουργικές και πολυσήμαντες, αιγιματικές και υποβλητικές, γεμάτες υπονοούμενα, ειρωνεία, χιούμορ και αυτοσαρκασμό*». Συχνά περιέχουν σκέψεις του αφηγητή, προβληματισμούς ή σχόλια, που μοιάζουν να απευθύνονται στον αναγνώστη ως μια απολογία ή μια εξομολόγηση. Αποτελούν αλλού ένα εσωτερικό μονόλογο, που επεξηγεί και συμπληρώνει τα γραφόμενα. Χαρακτηρίζονται άλλοτε από λεπτή ειρωνεία ή αυτοσαρκασμό και μπορούν να αποτελέσουν το έναυσμα για προβληματισμό και συζήτηση κατά τη διδασκαλία. Ακόμη μπορούν να αποτελέσουν θέματα για περαιτέρω διερεύνηση και διατύπωση συμπερασμάτων για την τεχνική και το περιεχόμενο του έργου ή ακόμα και για τη στάση που τηρεί ο συγγραφέας απέναντι στην ιστορία του έργου ή το χαρακτήρα των προσώπων του.

3. Η ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Στο έργο ο Κώστας Μόντης ακολουθεί τη ρεαλιστική αφήγηση και ασχολείται με πρόσωπα και καταστάσεις της καθημερινής ζωής. Στο πρώτο μέρος κυριαρχεί η απλουστευμένη παρουσίαση των προσώπων και των γεγονότων μέσα από τα μάτια ενός παιδιού, με την αφέλεια της παιδικής ηλικίας. Στο δεύτερο μέρος η φαντασία και η αβέβαιη προφορική παράδοση συνθέτουν το πορτρέτο των ηρώων του έργου. Πάντοτε όμως εγκιβωτίζει ιστορίες, που άλλοτε

8. Λευτέρης Παπαλεοντίου, «Κώστα Μόντη: Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα. Μια ανάγνωση», *Νέα εποχή* 5- 6/222- 223 (1993), σ. 19.

αλλάζουν το κλίμα της αφήγησης και άλλοτε φωτίζουν την πολιτική ζωή του τόπου. Παρεμβάλλει προδρομικές αφηγήσεις και άλλες αναφορές όπως νύξεις για την τουρκική εισβολή του 1974. Αυτό συμβαίνει όταν ονομάζει την εποχή της έρευνας ως «εποχή πύχων ξαναγυρίζει οι Τούρκοι»⁹, ή αναφέρει «είδα μετά την τουρκική εισβολή του 1974»¹⁰ ή σχολιάζει ότι «η τουρκική εισβολή έγινε κατά περίεργη σύμπτωση στις 20 Ιουλίου»¹¹ και το ρόλο ξένων λαών στην ιστορία του τόπου.¹²

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στο πρώτο μέρος ο αφηγητής είναι ο ίδιος ο συγγραφέας και ο λόγος παίρνει τη μορφή της αναπόλησης της παιδικής ηλικίας. Πολλές φορές παρατίθενται αυτούσιοι διάλογοι ανάμεσα στον ήρωα-παιδί και τα άλλα πρόσωπα του βιβλίου. Έτσι η γλώσσα είναι ανάλογα προσαρμοσμένη. Αξιοσημείωτη είναι η χρήση της λέξης «μάμα» σε όλη την έκταση του μυθιστορήματος, όταν μιλά ο αφηγητής. Είναι κάτι που συγκινεί ιδιαίτερα κάθε Κύπριο αναγνώστη, καθώς διαβάσει ένα κείμενο γραμμένο στη νεοελληνική κοινή.

Παρεμβάλλονται επίσης ποιήματα στην κυπριακή ντοπιολαλιά, που ζωντανεύουν την κυπριακή πραγματικότητα, όπως το γνωστότατο:

*Όσα νερά τζ' αν έση
Αν ήταν να φούμασιν,
Αν ήταν να προσέχουμεν να μεβ βρεχούμασιν
Ίντα μ' που βρέσει;*¹³

Πολύ οικεία δίστιχα, που απαντούν κυρίως στο πρώτο μέρος του μυθιστορήματος, εξοικειώνουν τον αναγνώστη με την παραδοσιακή ποίηση του τόπου. Τέτοιο είναι το πιο κάτω, που εκφράζει όλη

9. Ό.π., σ. 104.

10. Ό.π., σ. 112.

11. Ό.π., σ. 133.

12. Ό.π., σ. 107.

13. Ό.π., σ. 20.

την αγάπη και την τρυφερότητα της γιαγιάς προς το εγγόνι της:
*Καλώς τ' αυτιά τ' ακούραστα, τ' αυτιά τα πεινασμένα,
Καλώς τα μάτια των ματιών τα πολυαγαπημένα.*¹⁴

Τα πιο κάτω δίστιχα δείχνουν την έκφραση της λαϊκής ψυχής μέσα από τα παραμύθια του τόπου:
*Μάγια εγώ του π' αγαπώ, μάγια του πεθανίσκω;
Χίλια χρόνια ανύπαντρη καλύτερα μεινίσκω.*¹⁵

*Ναι μ' αν δεν ήταν τ' άχυρο να πω «εμάγεψες με»
δε θάσπαζε το πείσμα σου να πης αγάπησες με!*¹⁶

Στο πρώτο μέρος του έργου έχουμε ομοδιηγητική-ενδοδιηγητική αφήγηση, ενώ στο δεύτερο μέρος ένας εξωδιηγητικός-ετεροδιηγητικός αφηγητής παίρνει το λόγο με πιο αμέτοχο και αποστασιοποιημένο ρόλο και με την προοπτική του παρόντος. Στο πρώτο κυρίως μέρος η γλώσσα είναι φορτισμένη συναισθηματικά και προκαλεί την τρυφερή συγκίνηση της παιδικής ηλικίας με τα έντονα συναισθήματα. Σ' αυτό το μέρος ο συγγραφέας παραχωρεί το λόγο στη γιαγιά ή τον πατέρα, για να αναπλάσει τις διηγήσεις τους και ο ίδιος συμπληρώνει ή ελέγχει τα λεγόμενά τους με τις παρεμβάσεις του. Στο δεύτερο μέρος ο αφηγητής είναι εξωτερικός: έτσι ο λόγος γίνεται πιο αποστασιοποιημένος. Συνεχίζει όμως να είναι απλός και ελκυστικός, λόγος που ρέει με άνεση και διαβάζεται ευχάριστα. Παρά τη φαινομενική ευκολία, όμως, συχνά ο λόγος πυκνώνει με μηνύματα και προεκτάσεις.

14. Ό.π., σ. 6.

15. Ό.π., σ. 28.

16. Ό.π., σ. 28.

4. ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Με το μυθιστόρημά του αυτό ο Μόντης μας καλεί όπως και με τα ποιήματά του «σε ένα δικό μας ταξίδι που, όσο το συνεχίζουμε, τόσο βαθύτερα γνωρίζουμε τους ανθρώπους που αναπλάθει. Πραγματικά, έναν ολόκληρο πληθυσμό, που τον αποτελούν στενοί συγγενείς κι απόμακροι ξένοι, συντοπίτες και ξενομερίτες, Κύπριοι, Ελλαδίτες κι αλλοεθνείς, ομόγλωσσοι κι αλλόγλωσσοι, πρόσφυγες κι εισβολείς, φίλοι κι εχθροί, νεκροί και ζωντανοί. Μέσα σ' αυτόν τον πολυσύνθετο κόσμο, το παρελθόν συνεχώς εκβάλλει στο παρόν, [...] και το παρόν αρδεύεται από το παρελθόν».¹⁷

Αφηγητής

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου κεντρικό πρόσωπο είναι ο αφηγητής, που σε μια ώριμη ηλικία γυρίζει πίσω στα παιδικά του χρόνια, για να πλάσει και πάλι τον κόσμο που έζησε μέσα από τις διηγήσεις που θυμάται και τις εμπειρίες που τον σημάδεψαν. Είναι ένα παιδί «ντελικάτο, λιανοκόκκαλο, βυζανιάρικο», «αποσπόρι»,¹⁸ «το καχεκτικό και αναιμικό φύλλο».¹⁹ Τον συνδέει μεγάλη αγάπη για τη μητέρα του και τον σημαδεύει ανεξίτηλα ο θάνατός της, που ακολουθεί σε μικρό χρονικό διάστημα τους θανάτους των δυο αγοριών της. Θαυμάζει τα μεγαλύτερα αδελφιά του και αναζητεί την προστασία τους, πικραίνεται από τη συμπεριφορά των άλλων, όταν τον κοροϊδεύουν ή τον αποφεύγουν, όπως όταν υπάρχει η υποψία μολυσματικής ασθένειας. Πλάθει μέσα από τις μνήμες τα παιχνίδια και τις σκανταλιές των παιδικών του χρόνων, δίνοντας όσα έζησε με την παιδική του αθωότητα.

17. Τίτος Πατρίκιος, «Το αρχιπέλαγος του Κώστα Μόντης», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999), σ. 312.

18. Κ. Μόντης, *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα*, Εκδ. Feather Star Publishing, 2008, σ.46.

19. Ό.π., σ. 55.

Η οικογένεια του αφηγητή

Ο πατέρας παρουσιάζεται μέσα από τις αναμνήσεις ως άνθρωπος μεγαλωμένος στη φτώχεια και την ορφάνια. Μεταναστεύει σε μικρή ηλικία, για να βοηθήσει οικονομικά την οικογένειά του. Ο συγγραφέας δίνει την ευαισθησία του πατέρα για τον ανθρώπινο πόνο, όταν υπηρετεί ως εθελοντής στον αγγλικό στρατό, καθώς και την αγάπη του για τα βιβλία, που τον συνεπαίρνουν στον κόσμο τους. Παράλληλα φανερώνει την αγάπη του για την κατά πολύ μικρότερη σύζυγό του και τονίζει τον πόνο που του προκαλεί ο θάνατός της. Φροντίζει με ιδιαίτερη αγάπη τα παιδιά του και δεν αρνείται να καταφύγει ακόμα και σε λαϊκές δεισιδαιμονίες και γιατροσόφια για να τα βοηθήσει.

Η μορφή της μητέρας φανερώνεται γλυκιά και αγαπημένη, ευαίσθητη και τραγική. Αγαπά βαθιά, όπως κάθε μητέρα, τα παιδιά της αλλά και τους γύρω της. Προσφέρει πάντοτε με την άδολη αγάπη της και συμπαραστέκεται στον ανθρώπινο πόνο με όποιο τρόπο μπορεί. Μεγάλο μέρος της αφήγησης αφιερώνεται στο θάνατό της και στο θάνατο των δύο αδελφιών του με τους οποίους συνδέονται πολλές αναμνήσεις του. Ιδιαίτερα ο Γιώργος είναι ο «προστάτης» του αφηγητή αλλά και το πρόσωπο που θαυμάζει.

Ο Μπατίστας

Η ιστορία δομείται αρχικά γύρω από το πρόσωπο του Μπατίστα: *«Το ζωντανό, που είχε κτυπήσει ο σφυγμός του στο αίσθημα και στη φαντασία μου, που μ' άγγιξε κατάσαρκα μέσω της γιαγιάς και των παιδικών μου χρόνων, που συνανέσυρε τα κεράσια, ήταν ο αφέντης Μπατίστας. Στο κάτω – κάτω ήταν ο αφέντης Μπατίστας – δεν ξέρω με ποιον την πρωτοβουλία, δεν ξέρω με ποιον την πονηριά – που με παρακολούθουσε και με παρότρυνε και με πίεζε».*²⁰

Ο Αφέντης Μπατίστας των διηγήσεων της γιαγιάς είναι ένας πλούσιος γαιοκτήμονας, άρχοντας της περιοχής της Αμμοχώστου, που ασχολείται με το εμπόριο. Ο Μπατίστας χαρακτηριζόταν από υλι-

20. Ό.π., σ. 98.

κό πλούτο αλλά και από ψυχική ευγένεια, ενώ στο κτήμα του έβρισκαν καταφύγιο άνθρωποι και ζώα. Ήταν άνθρωπος με έντονο το αίσθημα του δικαίου, γεμάτος συμπόνια για τους άλλους, που χαιρόταν τη ζωή και φρόντιζε για τους άλλους. Αναφέρει ως «ιδιοτροπίες» την παράξενη αγάπη του για τη βροχή και τους αδύνατους καθώς και τη μεγαλοψυχία του λίγο πριν το θάνατό του.

Ο συγγραφέας επιχειρεί να συν-παραθέσει και να συζεύξει σειρά από επεισόδια χωρίς να ενδιαφέρεται να στήσει ένα σύνθετο μυθιστόρημα ή να δημιουργήσει αφηγηματικούς ήρωες, αφού «οι μορφές του Μπατίστα, του εξωμότη Τουρκομπατίστα και του Αντωνέλλου παραμένουν αβέβαιες και μετέωρες ανάμεσα στον μύθο και στην ιστορία».²¹

Ο μακρινός πρόγονος Μπατίστας είναι ένα πρόσωπο υπαρκτό και ανύπαρκτο συνάμα, κάτι μεταξύ πραγματικότητας, φαντασίας και μύθου. Ο Κυρ. Χαραλαμπίδης²² τον ορίζει ως το «προγονικό πρότυπο» του Μόντη. Ο Μόντης είναι ο δημιουργός του ιστορικού προσώπου του προγόνου του, που έλκει τη μυθική καταγωγή του από τη Βενετία και ζυμώθηκε με το χώμα της Κύπρου, σύμφωνα με το μύθο της δικής του ψυχής και της προσωπικής του ιστορίας. Ο Μπατίστας ήταν από τη Βενετία, ήρθε στο νησί ως κατακτητής, παντρεύτηκε μια Ελληνίδα και απέκτησε ένα γιο. Πλούσιος και δυνατός άρχοντας της περιοχής του Τροόδους, ήταν σεβαστός και από Τούρκους και από Έλληνες των γύρω χωριών. Ο εξισλαμισμός του προκαλεί αναστάτωση και καχυποψία. Οι λόγοι γι' αυτή την απόφαση δεν εκφράζονται με σαφήνεια αλλά υπονοούνται, ενώ ο συγγραφέας παρουσιάζει μέσα από διάφορα περιστατικά την περηφάνεια και την αποφασιστικότητα του Τουρκομπατίστα. Μέσα στα μάτια των απλών ανθρώπων στο πρόσωπό του συμβολίζεται η σύγκρουση των δύο θρησκειών.

21. Λευτέρης Παπαλεοντίου, «Κώστα Μόντη: Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα. Μια ανάγνωση», *Νέα εποχή* 5- 6/222- 223 (1993), σ. 427.

22. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, «Στιγμές του Αφέντη Μπατίστα», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999) σσ. 322-326

Ο Αντωνέλλος

Ο ωραίος και γενναίος Αντωνέλλος δέχεται τις επιδράσεις του καθολικού, συμβιβασμένου πατέρα του, της Ελληνίδας χριστιανής ορθόδοξης μητέρας του και της παράδοσης του τόπου. Αποδέχεται τα εξωτερικά γνωρίσματα του Μωαμεθανισμού αλλά δεν αλλοιώνεται η ελληνική του ταυτότητα. Είναι φίλος με Έλληνες μόνο, σπουδάζει στη Βενετία, παντρεύεται μια Βενετσιάνα, βλέπει τον πατέρα του με ικανοποίηση να επιστρέφει στο χριστιανισμό τις τελευταίες στιγμές της ζωής του και φεύγει κνηνημένος από το νησί, όταν ανταποδίδει την προσβολή ενός Τούρκου. Γίνεται θρούλος και υποθήκη του λαού. Ο συγγραφέας γράφει την «παραγγελιά» που άφησαν όλοι στα παιδιά τους:

- Δεν είν' δικό μας το κτήμα. Αν έρθουν καμμιά φορά και σας πουν «Είμαστε παιδιά του Αντωνέλλου, είμαστε εγγόνια του Αντωνέλλου, είμαστε δισέγγονα, τρισέγγονα του Αντωνέλλου», δώστε τους πίσω το κτήμα, είναι δικό τους.²³

Έτσι, μας επιτρέπει να κάνουμε την υπόθεση ότι ο Αντωνέλλος ταυτίζεται με το λαό της Κύπρου και συμβολίζει την ιστορική συνέχεια του τόπου. Ίσως το έργο αυτό να ιχνηλατεί μια βασανιστική αναζήτηση της ταυτότητας σε προσωπικό και εθνικό επίπεδο. Πέρα από αυτά ο συγγραφέας στο έργο εξερευνά και αποτυπώνει τη ζωή, δένοντας σε πλοκή ένα υλικό ζωής και αντίληψης ποιητικής μπλέκοντας ιδέες και οράματα, φαντασιώσεις και μύθους, που σαλεύουν στο όνειρο και την οπτασία. Τα πρόσωπα παραμένουν άλυτα μυστήρια και το ίδιο το έργο μας επιβάλλει τη θεώρηση αυτή τελειώνοντας:

*- Ο Αντωνέλλος τι σου ήταν, γιαγιά;
- Ο Αντωνέλλος; Ποιος Αντωνέλλος;²⁴*

23. Ό.π., σ. 202.

24. Ό.π., σ. 202.

5. ΤΟ ΕΡΓΟ ΩΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΖΩΗΣ

Σύμφωνα με τον Γεωργουσόπουλο η γραφή του Μόντη είναι όπως και όλη η ποίησή του «ένα συνεχές ειρωνικό σχόλιο για τη ζωή, τη μνήμη, τα αισθήματα, τη συνείδηση, τη συνήθεια, το θάνατο, αλλά και την αβεβαιότητα της γνώσης και την αμφιβολία για τις ανθρωπιστικές, λεγόμενες, αρχές. [...]

Από τις λεγόμενες ανθρώπινες αξίες ο Μόντης ακουμπάει πάνω στην πατρίδα, τη μητέρα και την κατιούσα συγγένεια [...] Και η Πατρίδα του Μόντη δεν είναι ιδέα, ιδεολόγημα ή μεταφυσική. Είναι η ιθαγένεια του τοπίου, το ήθος με την αρχέγονη σημασία του, του τόπου, του ενδιατήματος, της φωλιάς, της Γαίας».²⁵

Ο Ζήρας²⁶ διευκρινίζει ότι ο συγγραφέας δεν επιμένει και δε σταματά για πολύ σε γεγονότα της ιστορίας, είτε αυτά είναι δραματικά είτε τραγικά, αλλά προτιμά να εξιστορεί την καθημερινή διακίνηση της ζωής και μόνο μέσα απ' αυτήν τα παθήματα του τόπου. Είναι μια μορφή προσωπικής ιστορίας, ένα εμπειρικό κοίταγμα της ιστορίας. «Γράφει απλά όπως ανασαίνει»²⁷ ενώ αλλού μιλά αμείλικτα για τις μεγάλες αλήθειες της ζωής. Στον «Αφέντη Μπατίστα και τ' άλλα» διαφαίνεται μια φιλοσοφία ζωής, που διαπνέει όλο το κείμενο πολλές φορές ανεπαίσθητα και άλλοτε βίαια. Είναι η αγάπη για την οικογένεια και τα πρόσωπα που την αποτελούν. Είναι η εναγώνια αναζήτηση της ρίζας και της γενιάς, της καταγωγής και του παρελθόντος ως αναπόσπαστου κομματιού της ταυτότητας του παρόντος. Είναι η αγάπη για τα μικρά και τα ανθρώπινα, τα καθημερινά, που οικοδομούν τον κόσμο μας και τη ζωή μας. Είναι η πίκρα που αφήνει στην καρδιά των παιδιών η σκληρότητα των

25. Κώστας Γεωργουσόπουλος, «Τι κάνει η γλώσσα του Μόντη», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999), σ. 315.

26. Αλέξης Ζήρας, «Μέσα από την ιστορία. Κώστας Μόντης: Ο Αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα», *Γράμματα και τέχνες* 48 (Νοεμβ – Δεκ. 1986).

27. Μιχάλης Γκανάς, «Μακρύ υστερόγραφο σε μια ανάγνωση», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999), σ. 330.

ανθρώπων και που τα ανεξίτηλα σημάδια της παραμένουν τα ίδια και πληγώνουν στο πέρασμα των χρόνων. Είναι η τρυφερότητα της αγάπης των απλών, καθημερινών ανθρώπων, που απαλύνει τον πόνο και κάνει τις δυσκολίες να φαντάζουν ασήμαντες. Μα πάνω απ' όλα είναι η αγάπη για τον τόπο, είναι η αγωνία και η έγνοια του δημιουργού για το τι σημαίνει ο τόπος και το ζύμωμα μ' αυτόν. Είναι η μεγάλη αγάπη του Μόντη για την Κύπρο και τους ανθρώπους της. Μια Κύπρο που αναδύεται αβίαστα μέσα από το κείμενο ως πατρίδα, που εμπνέει αλλά και που πληγώνει τα παιδιά της.

Πηγή: <http://www.casaclautana.it/percorsi/sezioni/CDE/nonnaBimba.jpg>

Πηγή: <http://balabalabambaluna.blogspot.com/2008/11/1903-1920-fred-boissonas.html>

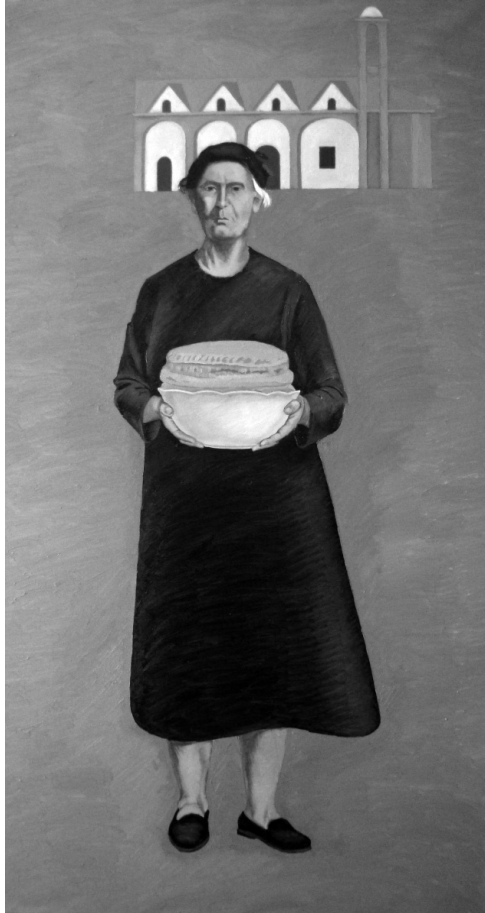

Πηγή: <http://www.famagousta.com/Public/history.html>

ΜΕΡΟΣ

Β'

**ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ
Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ**

1. Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές μέσα από τη μελέτη του έργου επιδιώκεται:

- ◆ Να γνωρίσουν το έργο του συγγραφέα και τη θέση που κατέχει στο σύγχρονο λογοτεχνικό τοπίο, ως ποιητής και πεζογράφος.
- ◆ Να διαπιστώσουν ότι η λογοτεχνία είναι συχνά αντανάκλαση της πραγματικότητας, άλλοτε μεταπλάθει την πραγματικότητα με δικούς της τρόπους και άλλοτε δημιουργεί μια νέα πραγματικότητα, που διαπλέκεται με το μύθο.
- ◆ Να απολαύσουν το λογοτεχνικό κείμενο όσον αφορά το περιεχόμενο αλλά και την αισθητική του.
- ◆ Να καλλιεργήσουν τη φιλιαναγνωσία τους.

2. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας του έργου αναμένεται:

- ◆ Να γνωρίσουν τον ιδιότυπο τρόπο γραφής του Μόντη, που χαρακτηρίζεται από ποιητικότητα και αυτοβιογραφική χροιά.
- ◆ Να γνωρίσουν σημαντικά ιστορικά γεγονότα της κυπριακής ιστορίας, όπως αποδίδονται στη λογοτεχνική εκδοχή τους, συνειδητοποιώντας τους τρόπους με τους οποίους τα ιστορικά γεγονότα αποτυπώθηκαν και μετουσιώθηκαν σε λογοτεχνικά έργα.
- ◆ Να γνωρίσουν τα κοινωνικά φαινόμενα που σημάδεψαν μεγάλες περιόδους της κυπριακής ιστορίας (Αγγλοκρατία, Πρώιμη και Μέση Τουρκοκρατία) και διάφορες εκφάνσεις του λαϊκού βίου και πολιτισμού, τις συνήθειες και τα έθιμα του κυπριακού λαού.
- ◆ Να γνωρίσουν την κυπριακή λογοτεχνική παραγωγή ως μέρος της ευρύτερης λογοτεχνικής παραγωγής του ελληνισμού.
- ◆ Να βιώσουν τις ανησυχίες, τους φόβους, τις αγωνίες και τα έντονα συναισθήματα που χαρακτηρίζουν την παιδική και εφηβική ηλικία.

- ◆ Να αντιληφθούν ότι ο πληθυσμός του νησιού αποτελείται πέρα από το κυρίαρχο ελληνικό στοιχείο και από ομάδες ανθρώπων με διαφορετική καταγωγή, που διακρίνονται από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, συνθέτοντας έτσι μια ιδιαίτερη πολυπολιτισμική κοινωνία.

3. Ενδεικτική κατανομή διδακτικού χρόνου

Η κατανομή που ακολουθεί καλύπτει οχτώ περιόδους (όπως ορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα) και είναι ενδεικτική. Η υλοποίησή της προϋποθέτει την ανάγνωση του μυθιστορήματος του Κώστα Μόντη *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα* από τους μαθητές. Επισημαίνεται ότι είναι σημαντικό κατά τη μελέτη των επιμέρους θεμάτων να είναι σημείο αναφοράς το ίδιο το κείμενο στο σύνολό του και να γίνονται παράλληλα επισημάνσεις σχετικές με την τεχνική, τη γλώσσα και το ύφος του έργου, έτσι ώστε να καταδεικνύεται ο λειτουργικός τους ρόλος μέσα σ' αυτό.

1η περίοδος	Γνωριμία με το συγγραφέα, τη ζωή του και το έργο του. Εισαγωγή στο μυθιστόρημα <i>Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα</i> .
2η-4η περίοδος	Γενική παρουσίαση του μυθιστορήματος: το περιεχόμενο. Αναδιήγηση και ανάγνωση αποσπασμάτων. Τα πρόσωπα του έργου – σκιαγράφηση χαρακτήρων. Το ιστορικό πλαίσιο του έργου, τα γεγονότα που αναφέρονται και η σχέση τους με την ιστορία της Κύπρου.

5η περίοδος	Συζήτηση θεμάτων τεχνικής του βιβλίου: τρόπος συγγραφής, ο ρόλος του αφηγητή, η γλώσσα του έργου, η ποιητική διάσταση κ.ά.
6η-7η περίοδος	Παρουσίαση και σχολιασμός εργασιών των μαθητών.
8η περίοδος	Γενική αξιολόγηση του μυθιστορήματος. Γενικές εντυπώσεις.

4. Βιογραφικά στοιχεία για τον Κώστα Μόντη

Ο Κώστας Μόντης γεννήθηκε στην Αμμόχωστο το 1914 και πέθανε το 2004 στη Λευκωσία. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές, σπούδασε νομικά στην Αθήνα, παρόλο που γνώριζε την επίσημη πολιτική της αποικιοκρατικής κυβέρνησης μετά τα Οκτωβριανά, που δεν επέτρεπε να ασκήσουν το επάγγελμα του δικηγόρου απόφοιτοι ελληνικών πανεπιστημίων. Ο ίδιος λέει χαρακτηριστικά: «η απαγόρευση υπήρχε βέβαια, όταν πήγα για σπουδές και μπορεί ν' άλλαξα γνώμη αν δεν ήμουν παρὰ δεκαοχτώ χρονών και αν δεν πίστευα πως μέχρις ότου τέλειωνα θαρχόταν η Ένωση».²⁸ Εργάστηκε ως ιδιωτικός υπάλληλος, δημοσιογράφος, καθηγητής, υπήρξε γενικός γραμματέας του ενός από τα δύο εμποροβιομηχανικά επιμελητήρια της Κύπρου και διατέλεσε διευθυντής τουρισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας από το 1961 ως το 1976. Κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ είχε την πολιτική καθοδήγηση των μελών της επαρχίας Λευκωσίας.

28. Συνέντευξη στο Γιώργο Κιτρομηλίδη, Εφημ. *Ο Φιλελεύθερος*, 21 Νοεμβρίου 1989.

Εμφανίστηκε στη λογοτεχνία από την εποχή του μεσοπολέμου και ασχολήθηκε εκτός από την ποίηση με την πεζογραφία, το θέατρο, τη συγγραφή στίχων για ελαφρό τραγούδι και τη δημοσιογραφία. Εξέδωσε δεκάδες ποιητικές συλλογές, έγραψε διηγήματα, μυθιστορήματα, επιθεωρήσεις και έκανε μεταφράσεις για το θέατρο. Ποιήματά του όπως η Δροσούλα, που ήταν αφιερωμένο στη σύζυγό του, μελοποιήθηκαν και αγαπήθηκαν ως τραγούδια. Έγραψε κυρίως στην πανελλήνια δημοτική αλλά και στο κυπριακό γλωσσικό ιδίωμα.

Έγραψε και δημοσίευσε περισσότερες από 40 επιθεωρήσεις, ένα θεατρικό έργο, ενώ έχει διασκευάσει στην κυπριακή διάλεκτο τη «Λυσιστράτη» και την «Ειρήνη» του Αριστοφάνη. Από το 1934 ως το 1996 εξέδωσε γύρω στα 30 ποιητικά και 6 πεζά βιβλία. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν οι περίφημες «Στιγμές», ένα νέο ποιητικό είδος με είδος στο παρελθόν με το οποίο ο Κώστας Μόντης ανανέωσε, από τη σκοπιά της Κύπρου, τη σύγχρονη νεοελληνική ποίηση. Κορυφαίο ποιητικό του επίτευγμα θεωρείται επίσης η τριλογία «Γράμματα στη Μητέρα» (1965, 1972, 1980).

Χαρακτηρίστηκε ως ο πιο σωκρατικός ποιητής που γέννησε ο σύγχρονος ελληνισμός.

Το 1968 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης, το 1973 με το Κρατικό Βραβείο συνολικής προσφοράς στην Κυπριακή λογοτεχνία, το 1976 με το πρώτο βραβείο ποίησης της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου και το 1979 με το Πρώτο Βραβείο Μυθιστορήματος της ίδιας Εταιρείας. Τιμήθηκε επίσης από την Ακαδημία Αθηνών, της οποίας υπήρξε αντεπίστελλον μέλος. Ανάμεσα στις διακρίσεις που απέσπασε είναι ο τίτλος του Poet Laureate («Δαφνοστεφής ποιητής») από την World Academy of Arts, το Βραβείο Γραμμάτων Φρειδερίκου Μάθιους και το Αριστείον Γραμμάτων και Τεχνών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Τον Απρίλιο του

28. Συνέντευξη στο Γιώργο Κιτρομηλίδη, Εφημ. *Ο Φιλελεύθερος*, 21 Νοεμβρίου 1989.

1997 ανακηρύχθηκε Επίτιμος Διδάκτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κύπρου. Προτάθηκε δύο φορές για το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας (1984, 1999).

Ήταν ένας από τους ιδρυτές του πρώτου επαγγελματικού θεάτρου στην Κύπρο («Λυρικό», 1942) Διατέλεσε πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Λογοτεχνών Κύπρου και μέλος της πνευματικής ομάδας που από το 1959 εκδίδει το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος».

5. Το έργο και η ποίηση

Το μυθιστόρημα του Μόντη έχει χαρακτηριστεί από τους μελετητές του ως ένα ποιητικό μυθιστόρημα. Ο Παπαλεοντίου υποστηρίζει ότι ο «δημιουργός έχει μεταγράψει σε πεζό την ουσία και τη γοητεία της ποιητικής του γραφής».²⁹ Αναμφισβήτητα η τέχνη του λόγου κυριαρχεί στην αφήγηση και η ανάγνωσή του δίνει την αίσθηση ότι μπορεί να αξιοποιηθεί με μεγάλη ευκολία, για να δείξουμε πώς ένα κείμενο παραμένει τόσο ελκυστικό που δεν επιτρέπει οποιαδήποτε επιτηδευμένα λογοτεχνικά τεχνάσματα, πολύπλοκα φτιασιδία και μαλάματα.

Σύμφωνα με τον Γκανά «ο ποιητικός λόγος του Μόντη αναβλύζει αρτεσιανός, φυσικά και αβίαστα»³⁰ με αποτέλεσμα να έχουμε πολλή ποίηση μέσα στις σελίδες του μυθιστορήματος. Ο Χαραλαμπίδης³¹ απομονώνει αποσπάσματα ποιητικού λόγου, τις «κρυσταλώσεις», όπως τις ονομάζει, του ποιητικού λόγου του Μόντη, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αυτόνομες στιγμές. Θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στη διδακτική πράξη:

1. *Αλήθεια, γιατί τόσο απρόσεχτα μας εκθειάζουν το χρυσάφι τα παραμύθια;*

29. Λευτέρης Παπαλεοντίου, «Κώστα Μόντη: Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα. Μια ανάγνωση», *Νέα εποχή* 5- 6/222- 223 (1993), σ.23.

30. Μιχάλης Γκανάς, «Μακρύ υστερόγραφο σε μια ανάγνωση», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999), σ.330.

31. Κυριάκος Χαραλαμπίδης, «Στιγμές του Αφέντη Μπατίστα», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999), σσ. 322-326.

2. *Είχε κάτι ρυτίδες πόνου η φωτογραφία (που δεν μπορούσαν να μεγεθυνθούν πιο πολύ), είχε κάτι ανασκάμματα (που δεν μπορούσαν να μεγεθυνθούν πιο πολύ).*
3. *Ανεξήγητες ήταν οι μνήμες που είχα πραγμάτων που δεν έγιναν.*
4. *Γιατί να μου φιλούν το χέρι, μητέρα; Τι ιδέες ήταν αυτές που μου υπέβαλλες;*
5. *Όχι, δεν είμαι μυθιστοριογράφος, δεν έχω συνέχεια, διακόπτομαι.*
6. *Μου υποβάλλει ν' αναπροσαρμόσω τις αναμνήσεις μου, ν' αναπροσαρμόσω τη γιαγιά.*
7. *Πιο σιγά, παπά μου, να προλαβαίνει ν' ακούει κι ο νεκρός. Πεθαμένος άνθρωπος είναι.*
8. *Προς την εικόνα του Χριστού: - πες μου τι ανακατεύεσαι Εσύ; Ποιος σε ρώτησε Εσένα; Εγώ με τη μάνα Σου μιλώ.*
9. *Πρέπει πολύ να το λογάριάζε το φιλί του η Παναγιά.*
10. *Σύμφωνοι, ένας είναι ο Θεός μα οι μεσίτες; Δε μετρούν οι μεσίτες;*
11. *Πνίγουν την εικόνα της Παναγιάς στα μαλάματα που επεμβαίνουν και δε μας αφήνουν να κουβεντιάσουμε οι δυο μας, η Παναγιά κ' εμείς, που επεμβαίνουν κ' εξοστρακίζουν ό,τι της λέμε στους τέσσερις ανέμους και το διαστρέφουν.*
12. *Εξ επαφής διαβάζουν οι μητέρες, για την επαφή σφίγγουν το γράμμα στη χούφτα, για την επαφή το κολλάν στο μάγουλο, για την επαφή το κρύβουν στον κόρφο.*
13. *Δεν ξέραμε τότε για τον Αντωνέλλο κι όμως φαίνεται πως αυτόν διαισθανόμαστε, αυτόν διαπνέαμε στις αφηγήσεις μας.*

6. Επισημάνσεις για το έργο

Κατά τη διδασκαλία του μυθιστορήματος μπορούν να αξιοποιηθούν οι πιο κάτω επισημάνσεις για το έργο:³²

- ◆ Γίνονται αναφορές στα παραμύθια της Κύπρου όπου συναντιούνται βασιλόπουλα και νεράιδες (σ.26/7), το παραμύθι του Πρασινοκέφαλου πουλιού και του Μυρσινόκοκκου, καθώς και στα τραγούδια της Λυγερής και του Άρχοντα (σ.5) ή της Αροδαφνούσας (σ.9)
- ◆ Ζωντανεύει ο κόσμος της Κύπρου άλλων εποχών με τις καθημερινές ενασχολήσεις π.χ. εμπόριο ροδιών (σ.10), αναφέρονται εδέσματα κυπριακά, όπως παστά σύκα και χαρούπια (σ.87). Αναφορά γίνεται στο φαινόμενο της ανομβρίας, που βασάνιζε ανέκαθεν από πάντα το νησί (σ.132) και προκαλούσε το φόβο στους κατοίκους αλλά και την εναπόθεση των ελπίδων τους στο Θεό και τον Προφήτη Ηλία (σ.132/33).
- ◆ Παρουσιάζεται ο κόσμος της Κύπρου με τις διαφορετικές καταγωγές και τις παραδόσεις του. Αναφέρονται πέρα από το κυρίαρχο ορθόδοξο ελληνικό στοιχείο οι Βενετσιάνοι, οι Εβραίοι, οι Ρώσοι πρόσφυγες που έφεραν στο νησί την κλασική μουσική και το τραγούδι (σ.78) και οι Μικρασιάτες πρόσφυγες, που, πέρα από την πολυμάθειά τους, έδωσαν νέα ώθηση στην οικονομική ζωή του τόπου με τις βιοτεχνίες τους (σ.82). Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στους Λινομπάμπακες (σ.131).
- ◆ Παρουσιάζεται η συνύπαρξη όλων με τις κοινές δυσκολίες αλλά και την καχυποψία όπως η εκκλησία αντικριστά με το τζαμί στην Περιστερώνα (σ.136), η φράγκικη καταγωγή του Μπατίστα (σ.114), ο τσακωμός του Αντωνέλλου με τον Αλή Νιαζή (σ.162). Δεν παραγνωρίζεται όμως η ύπαρξη δυνατής φιλίας ανάμεσα στους ανθρώπους, όπως η φιλία και η συμπαράσταση του χριστιανού Μανώλη και του εξισλαμισμένου γιου του Τουρκομπατίστα Αντωνέλλου, στην οποία αφιερώνεται ένα μεγάλο μέρος του βιβλίου.

31. Κ. Μόντης, *Ο αφέντης Μπατίστα και τ' άλλα*, Εκδ. Feather Star Publishing, 2008.

- ◆ Παρεμβάλλονται επίσης διηγήσεις οι οποίες μπορεί να ζωντανέψουν γνώσεις ή ακούσματα των παιδιών από την ιστορία ή τη σύγχρονη πραγματικότητα, όπως η ύπαρξη τρένου στην Κύπρο (σ.66) και οι φοβερές ασθένειες (σ.69 -71).
- ◆ Παρουσιάζεται ο κόσμος της Κύπρου με τις παραδόσεις του [ιστορία της Κατίγκως και του γαϊδουριού της (σ.13)], τα πρόσωπα που σημάδεψαν τη ζωή του [τα Χασαμπουλιά (σ.29), ο Μαύρος (σ.31)], τα ανέκδοτα [του Ασλανή Χότζα (σ.16)], οι συνήθειες [λουτρό στα χαμάμ (σ.79)] και τα παρατσούκλια (σ.38).
- ◆ Αναφορά γίνεται στη δημοτική ποίηση και τους ήρωές της [Διγενής Ακρίτας (σ.33)] και στους ποιητάρηδες των κυπριακών πανηγυριών.
- ◆ Οι «αγαθιάρηδες» των χωριών παρουσιάζονται με ιδιαίτερη τρυφερότητα, ακόμα και σεβασμό, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς (σ.106,107,110,112).
- ◆ Παρουσιάζονται οι δυσκολίες της κυπριακής κοινωνίας όπως η φτώχεια, η ορφάνια, η μετανάστευση, η εθελοντική κατάταξη στο στρατό (σ.22/23), η αγάπη για τα πρώτα βιβλία (σ.34/35) αλλά και ο πόνος της αναχώρησης για τις σπουδές σε μια εποχή στην οποία η επικοινωνία ήταν δύσκολη (σ.166).
- ◆ Υπάρχουν ανεπαίσθητες αναφορές στις νέες ιδέες της Ευρώπης (σ.175), τον κομμουνισμό (σ. 187)
- ◆ Επεξηγούνται φράσεις που ακόμα και σήμερα συναντούμε στην Κύπρο [Χάνι του Πάντζιαρου, Κορωναίος (σ. 37), χρωστάς στον Ρόπα (σ.37), σε κατέβασαν με το ζεμπίλι (σ.45)]
- ◆ Παρουσιάζονται οι δοξασίες του κυπριακού λαού (το «ξέβγαλμα» του φόβου, σ. 50), τα γιατροσόφια (σ.56)
- ◆ Αναφέρεται η εξέλιξη και η πρόοδος σε σχέση με τις αλλαγές που φέρουν στον τρόπο ζωής (σ.91)
- ◆ Ιστορούνται γεγονότα της ιστορίας της Κύπρου, όπως η πολιορκία της Φραγκοκρατημένης Αμμοχώστου (σ.103), τα γεγονότα ανάμεσα σε Τούρκους και Έλληνες κατά την Τουρκοκρατία (σ.114), η μετατροπή των καθολικών εκκλησιών σε τζαμιά με την κατάληψη της Κύπρου από τους Τούρκους (σ.118).

- ◆ Μεγάλο μέρος της διήγησης καταλαμβάνει η αλλαγή της πίστης του πρόγονου Μπατίστα (Τουρκομπατίστα). Επιτρέπει στον αναγνώστη να κάνει τις δικές του υποθέσεις γύρω από το γεγονός, να προβληματιστεί για τη συμπεριφορά του, να γνωρίσει τις εσωτερικές συγκρούσεις όλων των μελών της οικογένειάς του (σ. 119 - 128) αλλά και την αναστάτωση που προκάλεσε το τούρκεμα στους κατοίκους της περιοχής.
- ◆ Ένα θέμα, που παρουσιάζεται με ευαισθησία και κατανόηση, είναι το θέμα της προσφυγιάς. Παρουσιάζονται οι Ρώσοι πρόσφυγες που φτάνουν στο νησί και οι Μικρασιάτες που καταφεύγουν στην Κύπρο ενώ παράλληλα παρεμβάλλονται και κάποιες σκέψεις του ποιητή για την εμπειρία του από την τουρκική εισβολή (σ.112).
- ◆ Παρουσιάζονται με αθωότητα μέσα από τα μάτια ενός παιδιού οι φόβοι και οι ανησυχίες, οι πρώτες εφηβικές αγάπες (σ.68). Περιγράφεται η πρώτη γνωριμία με το άγγιγμα του θανάτου, η αγωνία για το μέλλον, η ευθύνη για τη συνέχιση της γενιάς και του ονόματος (σ.91). Σκιαγραφείται η πίκρα από τη συμπεριφορά των ανθρώπων (σ.93), οι σχέσεις ανάμεσα στα αδέρφια μιας οικογένειας, τους συμμαθητές και τους φίλους της γειτονιάς αλλά και του χωριού (τόσο στην πρώτη αφήγηση - 1920 - όσο και στη δεύτερη - 1700), οι συγκρούσεις των παιδιών για το θάνασμα των συνομηλίκων (σ.61-62) και τα παιχνίδια μιας άλλης εποχής όπως το λιγκρί και οι κοκορομαχίες.
- ◆ Φαίνεται η αγάπη των μελών της οικογένειας και κυρίως της γιαγιάς ως σταθερή αξία στον κόσμο των μικρών παιδιών.
- ◆ Σημαντική θέση έχουν και τα ζώα στη διήγηση όπως οι γάτες του Μπατίστα (σ. 16-18) και η ζήλεια του αλόγου (σ. 40-41).
- ◆ Κάποια περιστατικά δίνονται με χιούμορ, χωρίς ο συγγραφέας να γίνεται χυδαίος [η ιστορία με την τουρίστρια που ήθελε να γνωρίσει τον έρωτα στα ερείπια του ναού της Αφροδίτης στα Κούκλια της Πάφου (σ.47)]· αλλά ούτε και σκληρός [η αντιμέτωση του τυφλού (σ. 89)].

7. Ενδεικτικές εργασίες για μικρές μελέτες - έρευνες

Το έργο προσφέρεται για αξιοποίηση με στόχο την ενεργοποίηση των μαθητών, για την επίτευξη της μάθησης μέσα από μια δυναμική διαδικασία οικοδόμησης της γνώσης, με τη συγκρότηση ομάδων εργασίας/ συνεργασίας, που ερευνούν το ίδιο το κείμενο αλλά και άλλες πηγές πέρα από το βιβλίο. Πιθανές εργασίες μπορούν να βασίζονται στους πιο κάτω άξονες:

- ◆ Αναζήτηση πληροφοριών για τον ίδιο το συγγραφέα, τη ζωή και το έργο του.
(Διαδίκτυο, βιβλιογραφία, συλλογή φωτογραφικού υλικού, επίσκεψη σε κυπριακές βιβλιοθήκες π.χ. Σεβέρειο, Κυπριακή βιβλιοθήκη, Δημοτικές βιβλιοθήκες, Βιβλιοθήκη Περιοδικών Πανεπιστημίου Κύπρου)
- ◆ Αναζήτηση πληροφοριών που δίνει το κείμενο για τον αφηγητή - συγγραφέα, τον τόπο και την εποχή στην οποία διαδραματίζεται.
(Πραγματολογικά στοιχεία, ιστορικά γεγονότα, ζωή των ηρώων, κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, καθημερινή ζωή-συνήθειες, αντικείμενα, εδέσματα, αντιξοότητες)
- ◆ Αναζήτηση πολιτιστικών στοιχείων από το κείμενο.
(τραγούδια, παραμύθια, λαϊκές δοξασίες, αγροτική ζωή, παραδοσιακά εδέσματα κ.ά.)
- ◆ Διαθεματικές εργασίες για την κυπριακή ιστορία
(Η Κύπρος κατά τη Φραγκοκρατία, Η Κύπρος κατά την Τουρκοκρατία, Η Κύπρος στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο κ.ά.)

8. Ενδεικτικές ερωτήσεις

1. Να αναζητήσετε ποιήματα και τραγούδια του Κώστα Μόντη και να ετοιμάσετε ένα δίσκο με μερικά από αυτά.
2. Αφού αναζητήσετε πληροφορίες για τα έργα του Κώστα Μόντη, να τα ταξινομήσετε σε κατηγορίες, τις οποίες θα ορίσετε με τον/ην καθηγητή/τρια σας.
3. Η γιαγιά είναι ένα σημαντικό πρόσωπο για τον αφηγητή. Να σκιαγραφήσετε το χαρακτήρα της και να καταγράψετε τις συνήθειές της, μελετώντας τα πιο κάτω αποσπάσματα. Να συγκρίνετε τις πληροφορίες αυτές με τη δική σας γιαγιά, παππού ή άλλο αγαπημένο σας πρόσωπο.

Η γνωριμία μου μαζί του άρχισε με τις ιστορίες της γιαγιάς. Όσο αγνά και άνυλα θυμάμαι τη γιαγιά τόσο ζωντανά παρέμειναν τα παραμύθια της, τα τραγούδια της και προπαντός οι ιστορίες της για την «αφέντη», τον παράξενο προπάππο της.

(σ.1)

Το δωμάτιό της, ένα μικρό μετζανώγι, ήταν στην άκρη του στενόμακρου διάδρομου, εκεί που στρίβαμε να πάμε στα δικά μας δωμάτια. Μπαινοβγαίνοντας περνούσαμε μπροστά απ' την ξύλινη σκάλα του και χωρίς να βλέπουμε τη γιαγιά τη χαιρετούσαμε έτσι όπως οι γυναίκες των χωριών κάνουν το σταυρό τους όταν περνάν κοντά από εκκλησιά έστω κι' αν δεν τη βλέπουν.

(σ.2)

Απ' τον καιρό που ξεκινάν οι αναμνήσεις μου, η γιαγιά έμενε μαζί μας. Τη νιώθαμε σαν αναπόσπαστο μέλος της οικογένειας κι ας στενοχωριόταν πως μας ήταν βάρος. Τόλεγε στον πατέρα κι' ο πατέρας τη μάλλονε.

(σ. 2)

Σίγουρα κάτι άλλο πρέπει να υπήρχε στις αφηγήσεις της γιαγιάς που το διαισθανόταν ο πατέρας:

-Μας έφαγες τους πελάτες, γριά.

- Εσύ ξέρεις καλύτερα, γιε μου. Θαρρώ πως τα παιδιά προτιμούν τη γιαγιά και τον παππού να τους λεν ιστορίες και παραμύθια. Μας πάει πιο πολύ.

(σ.25)

..μοναχογιαγιά που δεν είχε μεγαλύτερη χαρά, που δεν είχε άλλη προσφορά απ' το να μας λήη ιστορίες. Κι' ούτε που μπορούσε, η βροντερή «σημερινή» φωνή του πατέρα ν' αντιπαραβγή τη σιγανή, τη λεπτή, την ψιθυριστή, τη ρυτιδωμένη, την «παρελθούσα» γλυκειά φωνούλα της γιαγιάς.

(σ. 26)

4. α) Οι διηγήσεις της γιαγιάς του αφηγητή στα πιο κάτω αποσπάσματα αναφέρονται στη μορφή του Μπατίστα. Να περιγράψετε τη μορφή του και να την αποδώσετε με μια δική σας ζωγραφιά.

Μας περιέγραφε η γιαγιά το κονάκι του αφέντη στο μέσο ενός απέραντου περβολιού στον Άγιο Μέμωνα, τέσσερα μίλια απ' την Αμμόχωστο κ' έκτιζε μέσα μας κάτι σαν τους πύργους που συνάντησα έπειτα στα παραμύθια του βορρά, όταν άρχισα, μεγαλώνοντας, να διαβάζω.

Και μας έλεγε για τα κρεμαστά μουστάκια του αφέντη, το μαύρο του ρούσικο σκούφο, το βελουδένιο του ζιμπούνι με τη χοντρή καδένα. Λιγοστές, κοφτές, βαρειές οι κουβέντες του σαν από μολύβι που πέφτει και βουλιάζει στο νερό.

Δεν τον έβλεπε, λέει, ποτέ της να χαμογελά, ακόμα κι όταν – αραιά και πού- ερχόταν ο φίλος του ο Μπενούτσι απ' τη Σκάλα. Ήταν ο μοναδικός του φίλος, ένας αφηλός λιγνός γέρος με ξεθωριασμένα γαλανά μάτια που, αντίθετα με τον αφέντη, γελούσε με το παραμικρό. Έμενε λίγες μέρες στο χωριό και κλεινόntonσαν

οι δυο τους ώρες πολλές και παράγγελναν συνέχεια καφέδες κι αλλαγμα του λουλά και των ναργιλέδων, των ναργιλέδων με τα βελουδένια μαρκούτσια και τις μαργαρίτες στο γυαλί, ή έβγαιναν μακρουνούς περιπάτους στο κτήμα. Κανένα άλλο φίλο δεν είχε ο αφέντης.

Στην Αμμόχωστο έκανε την πρώτη του εμφάνιση τον Οχτώβρη όταν άρχιζαν οι εξαγωγές των ροδιών για το Μισσίρι και το Βερούτι. Τον έβλεπαν τότε στο καμπριολέ του σαν περιεργό φαινόμενο.

- Ο Μπατίστας!

(σ. 9)

Μεγάλη μέρα ξημέρωσε. Μαζεύτηκε από νωρίς το κτήμα στο λιμάνι να τον κατενοδώση. Κι' ο Μπατίστας κατέφθασε με το καμπριολέ του ντυμένος τη ναυτική του στολή. Καθώς διέσχιζε περήφανος την πόλη οι Αμμοχωστιανοί τον κοίταζαν περίεργα και σάστιζαν!

- Για δεσ που ντύθηκε καπετάνιος!

- Δεν είμαστε καλά νομίζω! Ξεμωράθηκε.

Στο καίκι όσο κι' αν ξαφνιαστήκαν, όσο κι' αν δεν τον περίμεναν νάρθη με στολή καπετάνιου, δεν τάχασαν. Σα νάταν συνεννοημένοι στάθηκαν γραμμή και τον χαιρέτησαν στρατιωτικά.

Καλωσόρισες, ναύαρχε, στη γαλέρα σου!

(σ. 11-12)

Και δεν ήταν απλώς την προτεραιία που διαισθάνθηκε το θάνατό του ο Μπατίστας. Δεκαπέντε μέρες ενωρίτερα είχε καλέσει στο κονάκι του όλους τους οφειλέτες του, μικροκτηματίες και δουλευτάδες, ένα σωρό. Ήρθαν τρομαγμένοι και γέμισαν το δίχωρο.

Ο Μπατίστας έφερε μια δερμάτινη σακούλα σπιλακωμένη με γραμμάρια. Τάβγανε ένα- ένα, έμπηγε το χέρι και τάβγανε σα νάταν καρύδια:

- Γιαννής Νικόλα.

-Ναι, αφέντη μου.

- Μπορείς να πληρώσης σε δυο βδομάδες;
- Αφέντη μου, ξέρεις...
- Όχι πολλές κουβέντες. Θ' απαντάτε μ' ένα ναι ή ένα όχι.
- Όχι, αφέντη μου.
- Εντάξει. Δεν μπορώ να περιμένω. Πάρ' το πίσω το γραμματίό σου!

(σ. 21-22)

β) Να περιγράψετε το χαρακτήρα του Τουρκομπατίστα όπως διαγράφεται από τα πιο κάτω αποσπάσματα. Να ζωγραφίσετε τη μορφή του, χρησιμοποιώντας τη δική σας φαντασία. Μόλις γύρω στα 1700 αρχίζουν οι αφηγήσεις για κάποιο Τουρκομπατίστα που πήρε τ' όνομα για τις φιλίες που είχε με τους Τούρκους. [...]

Είχε αποκτήσει, λέει, τόση δύναμη ο Τουρκομπατίστας στην περιοχή που δεν τον ένοιαζε ν' αποκαλύπτη πως ήταν Βενετσιάνος κι όχι Έλληνας. Και τ' αποκάλυπτε αγνώμονα και με την υπεροψία των παλιών αφεντάδων του νησιού:

Εγώ δεν είμαι Γραικός, μπρε, μ' ακούτε;

Σε καμιά, μάλιστα, στιγμή έξαρσης μπορούσε να του διαφύγη ψιθυριστά:

Εγώ δεν προσκυνώ, μπρε, εγώ δεν είμαι ραγιάς, μπρε! Οι Έλληνες τον φοβόντουσαν κ' οι αγάδες του καζά προσπαθούσαν να τάχουν καλά μαζί του γιατί ταξίδεψε μερικές φορές στην Πόλη και κατόρθωσε να δημιουργήσει κάποιες σχέσεις εκεί που, μολονότι κανείς δεν ήξερε καλά- καλά πόσο σημαντικές ήταν, θάταν φρόνιμο καλού κακού να τις λογαριάζη. Ο Τουρκομπατίστας τις πρόβαλλε με τρόπο:

Που λέτε πέρσι που ήμουνα στην Πόλη...

Ο Πασάς του νησιού ήταν φίλος του και του ερχόντουσαν συχνά χαμπάρια και προσκλήσεις απ' το Σεράγι. Ο Μπατίστας πάλι με τη σειρά του σκόρπιζε πλούσια πεσκέσια και φιλοξενούσε βασιλικά στα Κρασοχώρια τους ισχυρούς.

Με το δίκιο τους, λοιπόν, τον φοβόντουσαν οι Έλληνες. Τον φοβόντουσαν και συγχρόνως του χρωστούσαν πολλά.

(σ.104-5)

Θα δούμε, θα δούμε και δεν έβλεπαν. Άφησαν τη Χώρα και στράφησαν στους Κρασοχωρίτες κι απείλησαν:

Αν δεν κλείσετε τα λαγούμια...

Οι Κρασοχωρίτες ανησύχησαν. Ο Τουρκομπατίστας τους καθησύχαζε:

Αφήστε τους, είναι δική μου δουλειά.

Έλεγε πάντα με πολύ εγωισμό το «είναι δική μου δουλειά», τ' απολάμβανε. «Είναι δική μου δουλειά», χωρίς εξήγηση. Κλειστό και σίγουρο. Κι έτσι κλειστό που ήταν ενέπνεε εμπιστοσύνη και πεποίθηση.

- Έννοια σας, θα τα κανονίση ο Τουρκομπατίστας.

(σ. 114)

5. Να εντοπίσετε συγκεκριμένα αποσπάσματα από το βιβλίο που φανερώνουν το χαρακτήρα των ατόμων της οικογένειας του αφηγητή. Να παρουσιάσετε τις πληροφορίες που δίνονται σε ένα κείμενο, που θα δημοσιευτεί στο περιοδικό του σχολείου σας.
6. Τα πιο κάτω αποσπάσματα αναφέρονται στις σχέσεις των ανθρώπων με τα ζώα. Αφού τα διαβάσετε, να συγκρίνετε τη σχέση που είχε η Κατίγκω με το γαϊδούρι με τη σχέση που είχε ο πατέρας του αφηγητή με το άλογό του. Ακολουθώντας γράψετε και εσείς μια δική σας ιστορία που αποδεικνύει την αγάπη ανάμεσα σ' έναν άνθρωπο και ένα ζώο.

Μια άλλη αφήγηση της γιαγιάς ήταν η ιστορία της Κατίγκως και του γαϊδουριού της. Ήταν μια φτωχή γεροντοκόρη η Κατίγκω που ξενοδούλευε σκληρά στα σπίτια για να βγάλει το ψωμί της. Δεν παραπονιόταν ποτέ για ό,τι δουλειά κι αν την έβαναν.

[...] και δεν έβλεπε την ώρα που θα σχολνούσε απ' τη δουλειά για να βγάλει το γαϊδούρι της περίπατο. Πε-

*Ξοί κ' οι δυο, έτσι όπως οι φίλοι που κρατάν χέρι - χέρι
γυρνώντας απ' το σχολείο.*

(σ.13-15)

*Μας διηγόταν ο πατέρας και για τη ζήλεια του αλό-
γου του, όταν παντρεύτηκε. Χλιμίντριζε απειλητικά
σαν έβλεπε τη μητέρα και δε δεχόταν να το ταΐση ή να
το βουρτσίση. [...]*

*Δεν αραιώσε. Μια μέρα, μάλιστα, γύρισε στο σπίτι κα-
βάλλα στο Χασαμπουλή. Ήταν μια θριαμβευτική επά-
νοδος, κάτι σαν είσοδος σ' εκπορθημένη πόλη.*

Η γειτονιά κοιτούσε έκπληχτη.

- Τι ειν' αυτό πάλι; Δεν γίνεται, είναι τρελλός.

Ο πατέρας είπε μπαίνοντας στο σπίτι:

- Τον έφερα. Υποσχέθηκε να μην το ξανακάνη.

(σ.40-44)

7. Στα πιο κάτω αποσπάσματα παρακολουθούμε τον αφηγητή να γνωρίζει το θάνατο. Να περιγράψετε τα συναισθήματα που βιώνει ο ίδιος και την επίδραση που αυτά θα έχουν στην κατοπινή του ζωή, μελετώντας προσεχτικά όσα γράφει ο ίδιος.

*Είκοσι μέρες μετά τον Γιώργο μάς έφυγε και ο Νίκος.
Το σπίτι κλονιζόταν συθέμελα. Η μητέρα ζούσε και
δε ζούσε. Κλείστηκε στην κουζίνα τριγυρισμένη απ'
τις φτωχές της γειτονιάς. Καθόλου δε μας λογάριάζε
εμάς. Δες κ' ήταν δικό μας το φταιξιμο. Μας άφηνε
κίολας πολλές φορές χωρίς ψωμί καθώς μου τύλιγε σε
μια πετσέτα το ψωμί πούπαιρνε με δελτίο ο πατέρας
και μ' έστελνε να το πάω κρυφά τότε στη μια φαμίλια,
πότε στην άλλη.*

(σ. 76)

*Και πέθανε η μητέρα. Μου τόπαν μετά που την είχαν
θάψει.*

*Έκανα μια δραματική ανάκριση της αδελφής πούρθε
στη Λευκωσία να μου τ' αναγγείλη.*

-Μου το λες γιατί δεν έχει ελπίδες;

-Πέθανε σου λέω.

Μου αρκούσε έστω και μια ελάχιστη απόσταση απ' τον θάνατο, μια κλωστούλα.

Αν ψυχομαχή πες μου το.

Πέθανε, Κωστάκη μου.

Πέθανε; Διογκώνεται η λέξη, γίνεται πελώρια, γεμίζει το δωμάτιο. Πέθανε η μητέρα; Κ' εγώ τώρα;

(σ. 92)

Με τον θάνατο της μητέρας κούρνιασα σα φοβισμένο πουλί στην αγάπη (τι αγάπη!) της μιας μου αδελφής, της Ελέγκως, που δεν είχε παντρευτή ακόμα, και του πατέρα. Είχα τρομοκρατηθή. Παρακολουθούσα τις νύχτες τη βαρειά αναπνοή του πατέρα και τρόμαζα όταν κάποια στιγμή δεν ακουγόταν.

-Πατέρα!

Ξυπνούσε.

-Φώναξες, γίόκα μου;

-Έβλεπα κακό όνειρο, τούλεγα ψέματα.

(σ. 93)

8. Στα πιο κάτω αποσπάσματα θίγεται το θέμα της προσφυγιάς. Να αναζητήσετε φωτογραφίες ή εικόνες που αναφέρονται στο θέμα αυτό και να τις συσχετίσετε με τα αποσπάσματα του έργου.

Για τις ψυχές του Γιώργου και του Νίκου γέμιζε και τη ντουλάπα της με χάντρινες τσάντες. Τη ρώτηξα.

Τις κάνουν οι ρώσοι πρόσφυγες, μούπε.

Πρόσφυγες; Τι είναι πρόσφυγες;

Προσπάθησε να μου ξηγήσει και μούδωσε την εντύπωση πως ξαναγυρίσαμε στα παραμύθια της γιαγιάς γιατί μου μίλησε για πρίγκιπες και πριγκιποπούλες που δούλευαν τώρα δούλευαν τώρα στα κέντρα και στα εστιατόρια και τραγουδούσαν κ' έπαιζαν πιάνο κ' έπλεναν πιάτα.

(σ. 78)

Ο πατέρας, απ' την άλλη μεριά, προσπαθούσε να ναρκώνει τον πόνο του με τον πόνο των προσφύγων της Μικρασίας που κατέκλυζαν το νησί κ' έφταναν διαρκώς και περισσότεροι με κάθε είδος πλεούμενο. Δεν έμεινε τρύπα για τρύπα στη Σκάλα που δε γέμισε απ' την τραγική πλήμμυρα. Γρήγορα άρχισαν κ' οι αρρώστιες. Τόσο που στο τέλος αναγκάστηκε η Κυβέρνηση ν' απαγορεύσει να ξεμπαρκάρουν άλλοι. Έτσι έμεναν λίγες μέρες δισταχτικά κ' αναποφάσιστα τα καΐκια κ' ύστερα ξαναξεκινούσαν κ' έφευγαν απελπισμένα. Κ' ήταν κ' ένα καΐκι που δεν έφευγε.

- Δεν πηγαίνει παρακάτω, είτε ο καπετάνιος. Μόλις που κατορθώσαμε να ποδίσουμε εδώ.[...]

Ανέβηκε δυο-τρεις φορές στο καΐκι ο πατέρας με τον Διοικητή κ' ερχόταν να μας τα πη, να τα πη προπαντός στη μητέρα.

-Να δης δυστυχία, Καλομοίρα!

Κ' ήταν όλο γυναικόπαιδα στο καΐκι. Τόμαθε κ' ο κόσμος κ' έστελνε τρόφιμα και ρουχικά.

(σ. 80)

Θυμάμαι καλά τους πρόσφυγες της Μικρασίας, Έλληνες κ' Αρμεναίους. Ό,τι κατόρθωσαν να φέρον μαζί τους ήταν τα χρυσά τους κοσμήματα και μερικά χρυσά νομίσματα. Τα πούλησαν και δημιουργικοί και σκληροί δουλεντάδες όπως ήταν σοφίστηκαν ένα σωρό δουλειές που δεν τις έκαναν ή δεν τις ήξεραν οι ντόπιοι. Στις γωνιές στήθηκαν τα μαγαζάκια πούφτιαχναν ό,τι πετούσαμε ως τότε, γέμισαν οι δρόμοι με τις Ελληνοτουρκικές φωνές γυρολόγων πούκάναν αυτό κ' εκείνο και τ' άλλο κι άνοιξαν κάποιες πρωτοφανέροντες βιοτεχνίες. Ήταν ένα μπόλι και σκούντημα που ίσως να μην έχη ακόμα εκτιμηθή όσο θάπρεπε. Σ' εμάς τα παιδιά έκανε μεγάλη εντύπωση το προσφυγικό ζαχαροπλαστέιο πούκανε καραμέλλες.

(σ. 825)

Τα τραγούδια των αριστοκρατών Ρώσων προσφύγων εισήγαν για πρώτη φορά στην Κύπρο αποσπάσματα από ξένες οπερέττες. Κ' έτσι που η Σκάλα συγκεντρώνει τότε την κουλτούρα του νησιού κ' ήταν ουσιαστικά η πρωτεύουσα αφού σ' αυτή βρισκονταν όλα τα προξενεία, και μαζί με τη Λεμεσό το σημείο εισόδου του ευρωπαϊκού πολιτισμού, παρείχε πρόσφορο έδαφος για Λεχάρ και Κόλμαν που τους άκουγες πια στα πιάνα των σπιτιών, στις κιθάρες των κανταδόρων και στα σιγανά τραγουδίσματα του «πόντε» και του «μπουλιβάρ».

(σ. 84)

9. Να διαβάσετε προσεχτικά τα πιο κάτω αποσπάσματα και να περιγράψετε σύντομα με δικά σας λόγια τη συμπεριφορά των παιδιών απέναντι στα συγκεκριμένα πρόσωπα. Μπορείτε α) να αναφέρετε παρόμοιες συμπεριφορές από την καθημερινή σας ζωή; β) να υποθέσετε ποια συναισθήματα προκαλούν τέτοιες συμπεριφορές;

Να γράψετε ένα σύντομο άρθρο για την εφημερίδα του σχολείου σας, με θέμα την αντιμετώπιση ανθρώπων λιγότερων ικανών από εμάς.

Ένα δραματικό «Όχι στην Κλαβιά» ίσως το ίδιο όπως όταν, παιδιά στη Σκάλα (τ' αφηγούμαι για να ελαφρώσω λιγάκι τη συνείδησή μου) πειράζαμε ένα άλλο αγαθούλη, τον Γερμανό. [...]

Κί' αφού ανέφερα τον Γερμανό πρέπει ν' αναφέρω και τον Πατά για να δώσω πλήρη εικόνα της παιδικής σκληρότητας. [...]

Προσαρμοσμένος με την επικαιρότητα είναι σήμερα που γράφω ο Λάκης ο «βομβιστής». Κρατά πάντα μια βαλιτσούλα και περιφέρεται στην οδό Αήδρας στη Λευκωσία. Το πείραγμά του είναι «Βάνεις βόμβες». [...]

Αναγκάζεται να ξανανοίξει τη βαλιτσούλα του ο Λάκης και ξανασκορπάν στο πεζοδρόμιο η λερωμένη πε-

τσέτα, το τρικό, το ψωμί κ' οι ελιές.
-Κυτάχτε! Πού είν' οι βόμβες;

(σ. 106-108)

10. Να αναφέρετε τις δικές σας υποθέσεις για τους λόγους που οδήγησαν τον Μπατίστα να αλλαξοπιστήσει. Αφού διαβάσετε την ιστορική αφήγηση του βιβλίου της ιστορίας της Κύπρου, να εξετάσετε άλλους πιθανούς λόγους για την απόφασή του αυτή.
11. Να διαβάσετε από το σχολικό βιβλίο της Ιστορίας της Κύπρου τα γεγονότα που αναφέρονται στην κατάληψη της Αμμοχώστου από τους Τούρκους και να τα συγκρίνετε με τις πληροφορίες που δίνονται στο σχετικό απόσπασμα του βιβλίου «Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα».

Τα εγχειρίδια, λοιπόν, της Ιστορίας έλεγαν για τη Φραγκοκρατούμενη Αμμόχωστο, τη Φαμαγούστα, με τα πανίσχυρα διπλά τείχη που καιρό πολύ την πολιορκούσε ο Λαλά Μουσταφά με τ' ασκέρι του και δεν μπορούσε να την πατήσει. Κ' έλεγαν για τους Βενετσιάνους που την υπερασπιζόντουσαν με παλληκαριά και πείσμα, αναμένοντας τη βοήθεια που ξεκινούσε απ' τη Βενετιά και στάθμευε αναποφάσιστη στην Κέρκυρα και τη Σούδα και κινούσε επιτέλους απ' τη Σούδα και μετάνιωνε μισοπέλαγα και γύριζε πίσω.

Ολάκερο το νησί είχε πέσει στα χέρια των Τούρκων και δεν έμεναν να σώσουν την τιμή της Βενετίας και της Ευρώπης παρά τ' απομονωμένο και καταδικασμένο φρουριο της Κερύνιας κ' η Φαμαγούστα.

Κ' έλεγαν τα εγχειρίδια για τον ηρωικό αρχηγό της φρουράς της Φαμαγούστας, τον Αντώνιο Βραγαδίνο, που απωθούσε για μήνες τα λυσσωδικά Τούρκικα γιουρρούσια μέχρι που κατάλαβε το μάταιο της αντίστασης καθώς η βοήθεια δεν έφτανε, κι αναγκάστηκε να συνθηκολογήσει. Έλεγαν για τ' άγρια φουσάτα και εισήλασαν τότε στην πόλη και παρασπόνδησαν κ' έσφαζαν κ' ατίμαζαν κ' έκαιγαν και λεηλατούσαν. Κί

*ο Λαλά Μουσταφά αντί να χαρίση τη ζωή στον Βραγα-
δίνο, όπως είχε συμφωνήσει, τον έγδαρε ζωντανό.*

(σ. 103)

12. Το πιο κάτω απόσπασμα αναφέρεται στην μετατροπή χριστιανικών ναών σε μουσουλμανικά τεμένη. Να συλλέξετε πληροφορίες για χριστιανικές εκκλησίες στην Κύπρο που μετατράπηκαν σε τζαμιά και να δημιουργήσετε ένα σχετικό λεύκωμα με εικόνες.

Αξίζει, παρεμπιπτόντως, να προσεχθή πως οι Τούρκοι μετέτρεψαν σε τζαμιά τις καθολικές αποκλειστικά εκκλησίες του νησιού. Φαίνεται πως καταλάβαιναν πως έτσι δεν έθιγαν τον ντόπιο ορθόδοξο πληθυσμό που είχε υποφέρει απ' την Καθολική Εκκλησία.

Ξένοι είναι, λέει, κ' οι Φράγκοι κ' οι καθεδρικοί τους. Τέλειωσε η βασιλεία τους.

Και δυο μυναρέδες προσκολλόντουσαν στις πλευρές του καθεδρικού να επιβεβαιώσουν το τέλος.

(σ. 118)

13. Να αναζητήσετε και να καταγράψετε ποιήματα και δίστιχα από το έργο. Να βρείτε παρόμοια ποιήματα από μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα ή να συνθέσετε δικά σας.
14. Να αναζητήσετε πληροφορίες για την τέχνη των ποιητάρηδων στην Κύπρο και την παρουσία τους στα πανηγύρια. Να προσπαθήσετε να βρείτε και να ηχογραφήσετε ποιητάρηδες να απαγγέλλουν.
15. Στο έργο του Κώστα Μόντη γίνεται αναφορά στα κυπριακά παραμύθια. Να αναζητήσετε παραμύθια της Κύπρου από άτομα που γνωρίζετε ή να γράψετε ένα δικό σας σύντομο παραμύθι. Να προσπαθήσετε να το εικονογραφήσετε ή να το δραματοποιήσετε.
16. Να καταγράψετε τα παιδικά παιχνίδια που αναφέρει το κείμενο που μελετάτε και να αναζητήσετε πληροφορίες για παραδοσιακά παιδικά παιχνίδια της Κύπρου. Να προσπαθήσετε να

ετοιμάσετε ένα οδηγό με κανονισμούς για κάποιο από αυτά τα παιχνίδια.

17. Το απόσπασμα αναφέρεται στο «ξεμάτιασμα» και στον εξορισμό του φόβου». Μήπως ξέρετε άλλες δεισιδαιμονίες που επικρατούσαν στην Κύπρο; Να αναφέρετε σε ποιους λόγους, κατά την άποψή σας, οφείλεται η εξάλειψή τους στη σύγχρονη εποχή.

Φόβο έχει το παιδί, είπε μια γειτόνισσα. Να το πάτε να του τον κόψη η κυρά-Γιασεμή η μαμμή στον Κόρβο. Ειδολοποίησαν την κυρά-Γιασεμή Είπε να περιμένουμε να γεμίση το φεγγάρι.

Γέμισε το φεγγάρι και με πήγαν. Έφερε η κυρά- Γιασεμή το μεγάλο πιάτο με νερό που το είχε το προηγούμενο βράδυ βάνει να καθρεφτιστή μέσα το φεγγάρι και τότε «διαβάσει» με το ξόρκι του φόβου.

Να κυτάξεις το πρόσωπό σου στο νερό και να μου πης πώς το είδες, μούπε.

Το κοίταξα. Ήταν λιγάκι ρυτιδωμένο και το ένα μάτι μού φάνηκε κάπως μεγαλύτερο απ' τ' άλλο.

Το δεξί;

Τ' αριστερό.

Τ' αριστερό; Για να δούμε.

Ανακάτεψε με το χέρι το νερό και το σκόρπισε «στους τέσσερις ανέμους» αρχίζοντας απ' αριστερά.

Εντάξει, είπε.

Πήρε μερικά σκάγια κι αφού τα «διάβασε» μ' ένα μασημένο ακαταλαβίστικο ξόρκι τάβανε σ' ένα μικρό ταψάκι στην πυροστιά. Όταν τα σκάγια έλυσαν έρηξε τ' αναλυτό μολύβι σε κρύο νερό για να σχηματισθή ό,τι μου προκάλεσε το φόβο και να χαθή.

(σ. 50)

Το τζανί μπορούσε να το γιατρέψη είτε ο παπάς είτε δυο-τρεις άλλοι που ήξεραν το ξόρκι. Ο πατέρας δεν προτίμησε τον παπά και με πήγε σ' ένα γέρο στ' Αυλάκια, την κακόφημη γειτονιά της Σκάλας. Ο γέρος πήρε κόκκινη κλωστή, την έκοψε στο μπόι μου κι' αφού τη

«διάβασε» τη δίπλωσε πολλές φορές, την έκανε βραχιόλι και μου την έβανε στο χέρι.

Θα φύγη η χλωμάδα και θα γίνης κόκκινος σαν αυτή την κλωστή, μούπε.

Όμως φαίνεται πως δεν ήταν «τζανί» η χλωμάδα μου γιατί δεν έφυγε και δεν έγινα καθόλου κόκκινος σαν την κλωστή του γερο-εξορκιστή.

(σ. 51)

Τελικά ο πατέρας έφερε ένα μπαρμπέρη, τον Βαγιάνο, που θεράπευε τον «τριχοφάγο». Εφάρμοσε την ίδια θεραπεία και στην κρεατοελιά μου. Μου την έξυσε με μια σχίζα καλαμιού ως να ματώση και μου την άλειψε με μούρο σιταρόλαδο. Άντεξα στωικά και δεν έκλαψα. Μάταια όλα. Η κρεατοελιά ανέκνυε σε λίγες μέρες όπως ο φοίνικας από την τέφρα του.

(σ. 56)

18. Να αναζητήσετε πληροφορίες για την ιστορία της οικογένειάς σας και να φτιάξετε το γενεαλογικό σας δέντρο. Να περιγράψετε ένα μακρινό σας πρόγονο καταγράφοντας διηγήσεις ηλικιωμένων ατόμων.
19. Να δραματοποιήσετε ένα επεισόδιο από το έργο που σας έκανε εντύπωση και να το παρουσιάσετε στην τάξη σας.
20. Να αναζητήσετε στο κείμενο του έργου και να καταγράψετε φράσεις στην κυπριακή διάλεκτο. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, τις χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και ποιο αποτέλεσμα έχουν στο κείμενο και στον αναγνώστη;
21. Να διαβάσετε προσεχτικά τα πιο κάτω αποσπάσματα και να εξηγήσετε με ποιο τρόπο εργάστηκε κάθε φορά ο συγγραφέας για τη συγγραφή του έργου. Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί ακολούθησε αυτό τον τρόπο εργασίας;
..Μάζευα, λοιπόν, τις ιστορίες της απ' όλες τις γωνιές της μνήμης, τις κύταζα με καινούργιο βλέμμα,

τις μελετούσα. Έπειτα άρχιζα να ερευνά. Κυνήγησα ονόματα πίσω στις ρίζες τους, κυνήγησα περιστατικά στα χείλη γριών και γέρον, αναδίφησα ιστορικές και χρονογραφικές μελέτες, αρχεία, ταξιδιωτικές εντυπώσεις να συναρμολογήσω τον αφέντη Μπατίστα που με βασάνιζε τόσα χρόνια, να τον απλώσω στο χαρτί να ησυχάσω.

(σ. 97)

...Το μυθιστόρημα, μούπε, επιτρέπει τις αποκεντρώσεις για να διευρυνθή και ν' αγκαλιάση τον περίγυρο και να γίνη πολυπρόσωπο και να φωτίση τις διασυνδέσεις της ζωής. Το μυθιστόρημα δεν είναι διήγημα που απομονώνει και κυτά με το μικροσκόπιο. Έτσι όσα περιφερειακά κι' απογυριστικά έγγραφα μπορούσαν να παραμείνουν κ' επιπροσθέτως απ' εδώ και πέρα είχα κάθε ευχέρεια να παρεκβαίνω και να παρεμβάλλω...

(σ. 98)

22. Στο μυθιστόρημα του Κώστα Μόντη *Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα* παρακολουθούμε τη συνάντηση ανθρώπων με διαφορετική γλώσσα, θρησκεία και κουλτούρα σε μια άλλη παλαιότερη εποχή. Σήμερα τονίζεται η ανάγκη για επίτευξη ειρηνικής συμβίωσης με όλους τους λαούς. Να γράψετε ένα κείμενο για την εφημερίδα ή το περιοδικό του σχολείου σας, στο οποίο να προτείνετε τρόπους, για να πετύχουμε τη δημιουργία ειρηνικών πολυπολιτισμικών κοινωνιών.

9. Ποιήματα του Κώστα Μόντη

Από τις Στιγμές:

Όχι άλλο εργένη Χάρο, Κύριε, Σε παρακαλώ.
Ο επόμενος να 'χει παιδιά κι εγγόνια.

Με τι καρδιά θα κλείσει τα μάτια σου
εκείνος που θα τα κλείσει;

Περίεργο πράμα η καρδιά.
Όσο περισσότερο τη σπαταλάς τόσο περισσότερη έχεις.

Τι πικρό δάκρυ κυλούσε απ' τα μάτια σου στα χείλη
και τα πίκραινε,
τι πικρό δάκρυ κυλούσε απ' τα μάτια σου στο φιλί σου
και το πίκραινε;

Νάχε ένα μέρος το μυαλό
να γείρη να ξεχάση,
νάχε ένα μέρος η καρδιά
να γείρη και να ξαποστάση.

Κάτι μέσα μου δακρύζει διαρκώς,
αποτραβιέται σε μια γωνιά να μην το βλέπουν
και δακρύζει.

Ήταν καρδιά να σταματήσει;

Μεταθανάτιες Νοσταλγίες

Αγαπήσαμε τόσο πολύ αυτή τη Γη, Κύριε,
που φοβάμαι πως ό,τι και να μας επιφυλάσσεται όταν φύγουμε
το μυαλό μας θάναί πάντα σ' αυτή,
η σκέψη μας στο χωριό μας θα τριγυρνά,
η σκέψη μας στη γειτονιά μας θα τριγυρνά.

Για τη μελαγχολία

Μη φοβόσαστε. Όταν σας κτυπήσει την πόρτα και δεν ανοίξετε
θα φύγει. Είν' εύθικτη ευτυχώς,
είν' ευτυχώς ασυνήθιστη στα «όχι».

Προς Ζωή

Μου το ξανάκανες αυτό, θυμάσαι;

Από τη συλλογή *Γράμμα στη Μητέρα κι' άλλοι σίχιοι*

Έχουν τους δικούς τους λογαριασμούς οι
παρενθέσεις,
μην τις διαβάζετε,
προσπερνάτε τες.

Προς την πέννα μας

Τελικά καταλήγουμε σ' εσένα,
τελικά ξεσπάμε σ' εσένα,
τελικά πληρώνεις εσύ.

Για τη καρδιάν

Εν η αλήθεια πως συνέχειαν
έσειε μας πασ' στην τζεφαλήν της
αμμά εγ κόσμος τούτος, να χαρής,
να την αφήκης μανισιήν της;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κώστας Γεωργουσόπουλος, «Τι κάνει η γλώσσα του Μόντη», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999), σσ. 314-316.
- Μιχάλης Γκανάς, «Μακρύ υστερόγραφο σε μια ανάγνωση», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999), σσ.327-331.
- Αλέξης Ζήρας, «Μέσα από την ιστορία. Κώστας Μόντης: Ο Αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα», *Γράμματα και τέχνες* 48 (Νοεμβρ. – Δεκ. 1986).
- Μαρία Ηροδότου, «Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα του Κώστα Μόντη: Ένα διπλό βιβλίο», *Ακτή* 20 (Φθινόπωρο 1994), σ. 501-508.
- Λευτέρης Παπαλεοντίου, «Κώστα Μόντη: Ο αφέντης Μπατίστας και τ' άλλα. Μια ανάγνωση» *Νέα εποχή* 5 - 6/222 - 223 (1993), σ. 17.
- Τίτος Πατρίκιος, «Το αρχιπέλαγος του Κώστα Μόντη», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999), σ. 311-313.
- Κυριάκος Χαρολαμπίδης, «Στιγμές του Αφέντη Μπατίστα», *Η λέξη* 152 (Ιουλ. – Αύγ. 1999) , σ. 322-326.
- Συνέντευξη στο Γιώργο Κιτρομηλίδη, Εφημερίδα *Ο Φιλελεύθερος* 21 Νοεμβρίου 1989.

Ενδεικτική βιβλιογραφία για τον Κώστα Μόντη

- Κώστας Μόντης, «Στους λογοτέχνες ο πόνος είναι έμπνευση», *Η λέξη* 152 (Ιούλιος-Αύγουστος '99), σ. 405.
- 12 Κείμενα για τον Κ. Μόντη*. Επιμέλεια Γιώργος Κεχαγιόγλου-Μιχάλης Πιερής, Εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1984.
- Γιώργος Κιτρομηλίδης, *Κώστας Μόντης. Προσεγγίσεις στο λογοτέχνη και το έργο του*, Λευκωσία 1997.
- Χρήστος Μαυρής, *Κώστας Μόντης ο Μείζων (Συνομιλίες με τον ποιητή)*, Λευκωσία 1996.
- Μιχάλης Πιερής, «*Καρυωτάκης και Μόντης*». Από το μερτικόν της Κύπρου, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1991.

Μιχάλης Πιερός, «Ζητήματα κριτικής των «Γραμμάτων» του Κώστα Μόντη: Φιλολογική ανίχνευση του εδάφους». Από το μερτικό της Κύπρου, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1991

Κίκα Ολυμπίου, *Βιβλιοκριτική: Δεκαεπτά Κύπριοι πεζογράφοι*, Λευκωσία 1983, σ. 43- 45

Σημειώσεις:

Αφιέρωμα για τον Κώστα Μόντη:

Περιοδ. *Η λέξη*, (αφιέρωμα), τευχ. 152, Ιούλιος-Αύγουστος '99.

Πλήρης βιβλιογραφία για τον Κώστα Μόντη στο:

Φοίβος Σταυρίδης, Λευτέρης Παπαλεοντίου και Σάββας Παύλου, *Βιβλιογραφία Κυπριακής Λογοτεχνίας (από το Λεόντιο Μαχαίρα έως τις μέρες μας)*, Μικροφιλολογικά, Λευκωσία, 2001.

Άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία και άλλες πληροφορίες:

www.costasmontis.com

